

**ELŞƏN HACIZADƏ
ELŞƏN BAĞIRZADƏ**

**AZƏRBAYCAN
İQTİSADİYYATININ
DÜNYADAKI REYTINGİ**

BAKI - 2011

**Akademik
Ziyad Səmədzadənin
redaktorluğu ilə**

Hacızadə E.M, Bağırzadə E.R. Azərbaycan iqtisadiyyatının
dünyadakı reytingi. Bakı, Elm, 2011. -128 səh.

ISBN 978-9952-453-19-5

Aparıcı qlobal reyting təşkilatlarının hesabatları, milli statistik mənbələr və müəlliflərin təhlili şərhləri əsasında hazırlanmış bu kitabda Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatındakı mövqeyi başlıca kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri üzrə təqdim olunur. Alternativ statistik məzmunu ilə orjinal səciyyə daşıyan bu kitab Azərbaycanda bu strukturda hazırlanmış ilk nəşr olmaqla, geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Kitab müəlliflər tərəfindən hər il yeni materiallar əsasında işlənilib hazırlanaraq, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi Günü ərəfəsində oxuculara təqdim ediləcəkdir.

Kitabın gələcək nəşrlərinin daha mükəmməl olması naminə oxucular öz irad və təkliflərin müəlliflərə (elshan@hajizadeh.co; e.bagirzade@aseu.az) göndərə bilərlər.

“ELM” 0605010407
655(07)-2011

© E.Hacızadə
© E.Bağırzadə

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	7
--------------	---

I BÖLMƏ

ƏSAS KƏMİYYƏT PARAMETRLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

1.1. Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi	10
1.1.1. Əhali sayı	10
1.1.2. ÜDM istehsalı	12
1.1.3. Adambaşına ÜDM istehsalı	15
1.1.4. İxracat	18
1.1.5. İdxalat.....	20
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının Avropadakı reytingi	22
1.2.1. Əhali sayı	22
1.2.2. ÜDM istehsalı	24
1.2.3. Adambaşına ÜDM istehsalı	26
1.2.4. İxracat.....	28
1.2.5. İdxalat.....	29

1.3. Azərbaycan iqtisadiyyatının MDB-dəki reytingi	30
1.3.1. Əhali sayı	30
1.3.2. ÜDM istehsalı	31
1.3.3. Adambaşına ÜDM istehsalı	32
1.3.4. İxracat	33
1.3.5. İdxalat	34
1.4. Azərbaycan iqtisadiyyatının İslam Dünyasındakı reytingi	35
1.4.1. Əhali sayı	35
1.4.2. ÜDM istehsalı	37
1.4.3. Adambaşına ÜDM istehsalı	40
1.4.4. İxracat	43
1.4.5. İdxalat	45
1.5. Azərbaycan iqtisadiyyatının Türk Dünyasındakı reytingi	47
1.5.1. Əhali sayı	47
1.5.2. ÜDM istehsalı	48
1.5.3. Adambaşına ÜDM istehsalı	49
1.5.4. İxracat	50
1.5.5. İdxalat	50
1.6 Azərbaycanın iqtisadiyyatının Cənubi Qafqazdakı reytingi	51
1.6.1. Əhali sayı.....	51
1.6.2. ÜDM istehsalı.....	52
1.6.3. Adambaşına ÜDM istehsalı	53
1.6.4. İxracat	54
1.6.5. İdxalat	54
1.7 Azərbaycanın dünya neft-qaz bazarındakı reytingi	55
1.7.1. Neft ehtiyatları	55

1.7.2. Neft hasilatı	56
1.7.3. Neft istehlakı	58
1.7.4. Neft ixracı	59
1.7.5. Neft idxalı.....	61
1.7.6. Qaz ehtiyatları.....	62
1.7.7. Qaz hasilatı.....	63
1.7.8. Qaz istehlakı	64
1.7.9. Qaz ixracı	65
1.7.10. Qaz idxalı	66

II BÖLMƏ

ƏSAS KEYFİYYƏT PARAMETRLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

2.1. Qlobal Rəqabətliklik Reytingi	68
2.2. Biznes Etmək Asanlığı Reytingi	71
2.3. İqtisadi Azadlıq Reytingi	74
2.4. İnsan İnkişafı Reytingi	77
2.5. Həyat Keyfiyyəti Reytingi	79
2.6. Həyat Bahalılığı Reytingi	82
2.7. Cini İndeksi Reytingi	86
2.8. Dünya İdarəetmə İndeksi Reytingi	88
2.9. Korrupsiya Qavrama İndeksi Reytingi	90
2.10. Müstəqil Zənginlik Fondlarının Linaburg-Maduell Şəffaflıq İndeksi Reytingi	92
2.11. Kredit Reytingləri	95
2.12. Qloballaşma İndeksi Reytingi	100

III BÖLMƏ

BƏZİ MONETAR VƏ FİSKAL PARAMETRLƏR ÜZRƏ

AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

3.1. Dövlət Borcu Reytingi	104
3.2. Xarici Borc Reytingi	105
3.3. Qızıl-Valyuta Ehtiyatları Reytingi	107
3.4. Cari Əməliyyatlar Hesabı Balansı Reytingi	108
3.5. Dövlət Büdcəsi Balansı Reytingi	110
3.6. Vergitutma Reytingi	111
Mənbələr	117
Akronimlər	123
Аннотация	124
Abstract	126

ÖN SÖZ

18 oktyabr 2011-ci ildə müasir Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etməsinin 20-ci ili tamam oldu. Bu, eyni zamanda, müasir Azərbaycanın iqtisadi müstəqilliyinin də 20-ci ili deməkdir. Bu dövr ərzində ölkə həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, iqtisadi sahədə də mühüm nailiyyətlər əldə edilmiş və bu nailiyyətlər Azərbaycanın dünyadakı mövqelərinin müəyyənləşməsində həlledici amilə çevrilmişdir. Bu kitabın da fəlsəfəsinin fəvqündə vətənimiz Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasının 20-ci ilinin tamamında onun dünya ölkələri sırasında mövqeyini təyin edən başlıca sosial-iqtisadi göstəricilərin geniş oxucu kütləsi ilə bölüşülməsi dayanır.

Aparıcı global reyting təşkilatlarının hesabatları və həmçinin, milli statistik mənbələr əsasında hazırlanaraq, müəlliflər tərəfindən təhlili şərhlər verilmiş kitabda Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatındakı mövqeyi mühüm kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri ilə xarakterizə olunur.

Kitab üç bölmədən ibarətdir. «Əsas kəmiyyət parametrləri üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi» adlanan birinci bölmədə əhali sayı, ÜDM istehsalı, adambaşına ÜDM istehsalı, ixracat və idxalat parametrləri üzrə Azərbaycanın dünyadakı, eləcə də Avropa, MDB, İslam dünyası, Türk dünyası və Cənubi Qafqazdakı reytingi tədqim edilmişdir. Azərbaycan iqtisadiyyatında enerji sektorunun əhəmiyyəti nəzərə alınaraq bu bölmədə həmçinin, ölkənin dünya neft-qaz bazarındakı reytingini əks etrən göstəricilər də öz əksini tapmışdır.

«Əsas keyfiyyət parametrləri üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi» adlanan ikinci bölmədə rəqabətlik, biznes

mühiti, həyat səviyyəsi, gəlir bölgüsü, idarəetmə və.s sahələri əhatə edən müxtəlif keyfiyyət parametrləri üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi təqdim olunmuşdur.

«Bəzi monetar və fiskal parametrlər üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi» adlanan üçüncü bölmədə isə büdcə, vergi, qızıl-valyuta ehtiyatları və.s sahələri əhatə edən müxtəlif parametrlər üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingini əks etdirən indikatorlar verilmişdir.

Statistik qruplaşdırmalar əsasında işlənərək hazırlanmış kitabda 76 cədvəl, çoxsaylı illüstrativ material təqdim edilmiş, bütün informasiya mənbələrinin internet ünvanı göstərilmiş və geniş istifadə olunmuş akronimlərin açılışı verilmişdir.

Kitabda təqdim olunan rəqəmlər, əsasən, beynəlxalq hesabatlara əsaslandığından, bəzən milli statistika xidmətlərinin təqdim etdiyi müvafiq rəqəmlərlə müqayisədə müəyyən fərqlilik ortaya çıxma bilər. Bu tipli kitablarda belə halların ortadan qaldırılması, demək olar ki, mümkünsüzdür.

Kitabın Azərbaycan iqtisadiyyatı ilə maraqlanan bütün təbəqələrdən oxucular üçün faydalı olacağı qənaətindeyik.

Elşən HACIZADƏ

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
“Beynəlxalq İqtisadi Münasibətlər”
kafedrasının professoru,
iqtisad elmləri doktoru

Elşən Rəsul oğlu BAĞIRZADƏ

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
“Beynəlxalq İqtisadi Münasibətlər” kafedrasının
müəllimi

I BÖLMƏ

ƏSAS KƏMİYYƏT PARAMETRLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

1.1. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

1.1.1. Əhali sayı

Dünya iqtisadiyyatı texnoloji inkişaf baxımdan çox ciddi mərhələlər qət etsə də, ölkələrin iqtisadi inkişafında, onların dünyadakı iqtisadi və siyasi statusunun müəyyən olunmasında sahib olduqları insan sayı hələ də öz əhəmiyyətini qoruyub saxlayır.

Cədvəl 1-də BMT-nin və ayrı-ayrı ölkələrin milli statistika xidmətlərinin hesabatlarına əsaslanaraq, Azərbaycanın əhali sayı baxımından reytingi dünyanın 196 ölkəsinin əhatə edən qiymətləndirmə çərçivəsində təqdim edilmişdir. Cədvəl 1-dən görüldüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 9 165 000 nəfər, başqa sözlə, dünya əhalisinin 0,13%-ni təşkil edən əhalisi ilə 196 ölkə arasında 89-cu sırada dayanır. Eyni zamanda, Azərbaycan bu göstəricisi ilə Rusiya, Ukrayna, Özbəkistan, Qazaxıstan və Belarus istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, Rusiya, Türkiyə, İran və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndədir.

**Cədvəl 1. 2010-cu ildə əhali sayına görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ƏHALİ (nəfər)
	Dünya	6 937 100 000
1	Cin	1 339 724 852
2	Hindistan	1 210 193 422
3	ABŞ	311 975 000
4	İndoneziya	237 556 363
5	Braziliya	190 732 694
6	Pakistan	176 912 000
7	Nigeriya	158 423 000
8	Banqladeş	151 077 000
9	Rusiya	142 905 200
10	Yaponiya	127 950 000
11	Meksika	112 336 538
12	Filippin	94 013 200
13	Vietnam	87 375 000
14	Efiopiya	82 101 998
15	Almaniya	81 751 602
16	Misir	80 658 000
17	İran	75 555 000
18	Türkiyə	73 722 988
19	Tailand	67 041 000
20	Konqo Demokratik Respublikası	65 966 000
29	Ukrayna	45 706 126
45	Özbəkistan	27 445 000
62	Qazaxıstan	16 518 000
85	Belarus	9 469 000
89	Azərbaycan	9 165 000
100	Taciksistan	6 879 000
112	Qırğızıstan	5 435 273
116	Türkmənistan	5 042 000
121	Gürcüstan	4 436 400
129	Moldova	3 563 800
133	Ermənistan	3 263 600
134	Litva	3 221 200
141	Latviya	2 218 800
150	Estoniya	1 340 122
196	Vatikan	500

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatları.

1.1.2. ÜDM istehsalı

Cədvəl 2-də Dünya Bankının 188 ölkə üzrə yayınladığı nominal ÜDM göstəricilərinə əsaslanaraq, Azərbaycanın, ona qonşu olan ölkələrin və keçmiş SSRİ respublikalarının dünya ölkələri arasındakı reytingi təqdim olunmuşdur. Cədvəl 2-nin məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə istehsal etdiyi 51509 milyon ABŞ dolları həcmində ÜDM-i ilə dünyanın 188 ölkəsi arasında 71-ci sırada dayanmaqla, Rusiya, Qazaxıstan, Ukrayna və Belarus istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin, Rusiya, Türkiyə, İran və Qazaxıstan istisna olmaqla digər bütün qonşularından öndədir.

Cədvəl 3-də BVF-nin 2010-cu il üzrə 184 ölkə üzrə yayınladığı satınalma gücü paritetli ÜDM istehsalı göstəricilərinə əsaslanaraq da Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycanda 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli 90 790 milyon ABŞ dolları həcmində ÜDM istehsal olunmuş və ölkə bu göstərici üzrə də yuxarıda qeyd olunan mövqelərini qoruyub saxlamışdır.

**Cədvəl 2. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (milyon)
	Dünya	63 048 823
1	ABŞ	14 582 400
2	Çin	5 878 629
3	Yaponiya	5 497 813
4	Almaniya	3 309 669
5	Fransa	2 560 002
6	Birləşmiş Krallıq	2 246 079
7	Braziliya	2 087 890
8	İtaliya	2 051 412
9	Hindistan	1 729 010
10	Kanada	1 574 052
11	Rusiya	1 479 819
12	İspaniya	1 407 405
13	Meksika	1 039 662
14	Cənubi Koreya	1 014 483
15	Avstraliya	924 843
16	Niderland	783 413
17	Türkiyə	735 264
18	İndoneziya	706 558
19	İsveçrə	523 772
20	Polşa	468 585
29	İran	331 015
51	Qazaxıstan	142 987
52	Ukrayna	137 929
69	Belarus	54 713
71	Azərbaycan	51 509
81	Özbəkistan	38 982
82	Litva	36 306
91	Latviya	24 010
96	Türkmənistan	21 074
100	Estoniya	18 674
118	Gürcüstan	11 667
124	Ermənistan	9 265
139	Moldova	5 809
140	Tacikistan	5 640
146	Qırğızıstan	4 616
188	Kiribati	151

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database. World Bank. 1 July 2011.

**Cədvəl 3. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (milyon \$)
	Dünya	74 264 080
1	ABŞ	14 657 800
2	Çin	10 085 708
3	Hindistan	4 508 482
4	Yaponiya	4 309 532
5	Almaniya	2 940 434
6	Rusiya	2 222 957
7	Birləşmiş Krallıq	2 172 768
8	Braziliya	2 172 058
9	Fransa	2 145 487
10	İtaliya	1 773 547
11	Meksika	1 567 470
12	Cənubi Koreya	1 459 246
13	İspaniya	1 368 642
14	Kanada	1 330 272
15	İndoneziya	1 029 884
16	Türkiyə	960 511
17	Avstraliya	882 362
18	Tayvan	821 781
19	İran	818 653
20	Poşa	721 319
39	Ukrayna	305 229
53	Qazaxıstan	196 399
60	Belarus	131 201
71	Azərbaycan	90 790
75	Özbəkistan	85 847
86	Litva	56 586
97	Türkmənistan	36 903
102	Latviya	32 513
109	Estoniya	24 689
117	Gürcüstan	22 443
128	Ermənistan	16 858
132	Tacikistan	14 744
137	Qırğızıstan	12 016
143	Moldova	10 986
184	Komoros	800

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.1.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Cədvəl 4 və 5-də BVF-nin 183 ölkə üzrə yayınladığı adambaşına nominal və satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricilərinə əsaslanaraq Azərbaycanın dünyadakı mövqeyi təqdim edilmişdir.

Cədvəl 4-dən göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycanda adambaşına nominal 6 008 ABŞ dolları məbləğində ÜDM istehsal olunmuş və ölkə bu göstərici üzrə dünyada 77-ci sırada dayanmışdır. Azərbaycan bu göstəriciyə görə Estoniya, Litva, Latviya, Rusiya və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin, Rusiya, Türkiyə və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndə dayanır. Göründüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə qonşu İranı üstələmişdir.

Cədvəl 5-də Azərbaycanın adambaşına satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisi üzrə dünyadakı mövqeyinə diqqət yetirdikdə isə, 10 033 ABŞ dolları göstəricisi ilə 80-ci yerdə dayandığını görürürük. Eyni zamanda, Azərbaycanın bu göstərici üzrə Estoniya, Litva, Rusiya, Latviya, Belarus və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün keçmiş SSRİ respublikalarından, Rusiya, Türkiyə, Qazaxıstan və İran istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndə olduğu görünür.

**Cədvəl 4. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
	Dünya	9 218
1	Lüksemburq	108 832
2	Norveç	84 444
3	Qatar	76 168
4	İsveçrə	67 246
5	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	59 717
6	Danimarka	56 147
7	Avstraliya	55 590
8	İsveç	48 875
9	ABŞ	47 284
10	Niderland	47 172
11	Kanada	46 215
12	İrlandiya	45 689
13	Avstriya	44 987
14	Finlandiya	44 489
15	Sinqapur	43 117
16	Yaponiya	42 820
17	Belçika	42 630
18	Fransa	41 019
19	Almaniya	40 631
20	İslandiya	39 026
42	Estoniya	14 836
51	Litva	11 044
54	Latviya	10 695
56	Rusiya	10 437
57	Türkiyə	10 399
63	Qazaxıstan	8 883
77	Azərbaycan	6 008
79	Belarus	5 800
89	İran	4 741
99	Türkmənistan	3 939
110	Ukrayna	3 000
118	Ermənistan	2 846
120	Gürcüstan	2 658
129	Moldova	1 630
134	Özbəkistan	1 380
149	Qırğızıstan	864
155	Tacikistan	741
183	Burundi	180

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

Cədvəl 5. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
	Dünya	10 886
1	Qatar	88 559
2	Lüksemburq	81 383
3	Sinqapur	56 522
4	Norveç	52 013
5	Bruneı	48 892
6	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	48 821
7	ABŞ	47 284
8	İsveçrə	41 663
9	Niderland	40 765
10	Avstraliya	39 699
11	Avstriya	39 634
12	Kanada	39 057
13	İrlandiya	38 550
14	İsveç	38 031
15	Küveyt	37 849
16	İslandiya	36 621
17	Danimarka	36 450
18	Belçika	36 100
19	Almaniya	36 033
20	Tayvan	35 227
42	Estoniya	18 519
49	Litva	17 185
52	Rusiya	15 837
58	Latviya	14 460
62	Belarus	13 909
64	Türkiyə	13 464
66	Qazaxıstan	12 603
73	İran	10 865
80	Azərbaycan	10 033
101	Türkmənistan	6 785
102	Ukrayna	6 712
114	Gürcüstan	5 114
115	Ermənistan	5 110
131	Moldova	3 083
134	Özbəkistan	3 039
144	Qırğızıstan	2 248
149	Tacikistan	1 935
183	Konqo Demokratik Respublikası	328

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.1.4. İxracat

Ölkənin dünya iqtisadiyyatındakı rolunu təyin edən parametrlər arasında xarici ticarət parametrləri, xüsusilə də illik ixracat göstəricisi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Cədvəl 6-da ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyinin (CIA) hər il yayınladığı “The World Factbook” nəşri və milli statistika xidmətlərinin hesabatlarına əsaslanaraq, 2010-cu il üzrə dünyanın 194 ölkəsi arasında Azərbaycanın ixracat reytingi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə 21300000000 ABŞ dolları məbləğində illik ixracatı ilə dünyanın 194 ölkəsi arasında 64-cü sırada dayanır. Eyni zamanda, bu göstəricisi ilə Azərbaycan Rusiya, Qazaxıstan, Ukrayna və Belarus istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, Rusiya, Türkiyə, İran və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndədir.

**Cədvəl 6. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	İXRACAT (\$)
	Dünya	14 920 000 000 000
1	Çin	1 506 000 000 000
2	Almaniya	1 337 000 000 000
3	ABŞ	1 270 000 000 000
4	Yaponiya	765 200 000 000
5	Fransa	508 700 000 000
6	Cənubi Koreya	466 300 000 000
7	İtaliya	458 400 000 000
8	Niderland	451 300 000 000
9	Kanada	406 800 000 000
10	Birləşmiş Krallıq	405 600 000 000
11	Rusiya	376 700 000 000
12	Sinqapur	351 200 000 000
13	Meksika	303 000 000 000
14	Belçika	279 200 000 000
15	Tayvan	274 600 000 000
16	İspaniya	268 300 000 000
17	Hindistan	245 900 000 000
18	Səudiyyə Ərəbistanı	235 300 000 000
19	İsveçrə	232 600 000 000
20	Avstraliya	210 700 000 000
30	Türkiyə	117 400 000 000
35	İran	78 690 000 000
45	Qazaxıstan	59 230 000 000
52	Ukrayna	49 710 000 000
63	Belarus	24 490 000 000
64	Azərbaycan	21 300 000 000
67	Litva	19 290 000 000
74	Özbəkistan	13 130 000 000
79	Estoniya	11 500 000 000
86	Türkənistan	9 672 000 000
90	Latviya	7 894 000 000
123	Gürcüstan	2 290 000 000
132	Qırğızıstan	1 682 000 000
136	Moldova	1 450 000 000
141	Taciksitan	1 318 000 000
150	Ermənistan	846 000 000
194	Nauru	64 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.1.5 İdxalat

Ölkənin dünya iqtisadiyyatındakı yerini təyin edən xarici ticarət parametrlərindən biri də illik idxalat həcmidir. Cədvəl 7-də dünyanın 193 ölkəsi arasında Azərbaycanın bu göstərici üzrə reytingi verilmişdir. Göründüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 6 600 000 000 ABŞ dolları illik idxalat göstəricisi ilə 193 ölkə arasında 105-ci sırada dayanır.

**Cədvəl 7. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	IDXALAT (\$)
	Dünya	14 920 000 000 000
1	ABŞ	1 903 000 000 000
2	Çin	1 307 000 000 000
3	Almaniya	1 120 000 000 000
4	Yaponiya	636 800 000 000
5	Fransa	577 700 000 000
6	Birləşmiş Krallıq	546 500 000 000
7	İtaliya	459 700 000 000
8	Cənubi Koreya	417 900 000 000
9	Niderland	408 400 000 000
10	Kanada	406 400 000 000
11	Hindistan	359 300 000 000
12	İspaniya	324 600 000 000
13	Sinqapur	315 600 000 000
14	Meksika	306 000 000 000
15	Belçika	281 700 000 000
16	Tayvan	251 400 000 000
17	Rusiya	237 300 000 000
18	İsveçrə	220 400 000 000
19	Avstraliya	200 400 000 000
20	Braziliya	187 700 000 000
22	Türkiyə	166 300 000 000
41	İran	58 970 000 000
45	Ukrayna	53 540 000 000
57	Qazaxıstan	30 110 000 000
58	Belarus	29 790 000 000
69	Litva	20 340 000 000
85	Estoniya	11 520 000 000
89	Özbəkistan	9 440 000 000
92	Latviya	9 153 000 000
105	Azərbaycan	6 600 000 000
115	Türkənistan	4 888 000 000
117	Gürcüstan	4 828 000 000
128	Moldova	3 660 000 000
132	Taciksitan	3 301 000 000
135	Qırğızıstan	3 075 000 000
136	Ermənistan	2 988 000 000
193	Tuvalu	12 910 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.2 AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ AVROPADAKI REYTINGİ

1.2.1. Əhali sayı

Cədvəl 8-də əhalisinin sayına görə Avropa İttifaqının 27 ölkəsi ilə müqayisədə Azərbaycanın mövqeyi təqdim edilmişdir. Cədvəl 8-dən görüldüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycan 9165000 nəfər əhalisi ilə bu göstərici üzrə Aİ-nin 13 ölkəsindən öndədir.

**Cədvəl 8. 2010-cu ildə əhali sayına görə
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ƏHALİ (nəfər)
1	Almaniya	81 751 602
2	Fransa	65 821 885
3	Birləşmiş Krallıq	62 435 709
4	İtaliya	60 626 442
5	İspaniya	46 148 605
6	Polşa	38 186 860
7	Rumuniya	21 413 815
8	Niderland	16 688 800
9	Belçika	10 918 405
10	Yunanıstan	10 787 690
11	Portuqaliya	10 636 979
12	Çexiya	10 535 811
13	Macarıstan	9 986 000
14	İsveç	9 440 588
15	Azərbaycan	9 165 000
16	Avstriya	8 404 252
17	Bolqarıstan	7 364 570
18	Danimarka	5 564 219
19	Slovakiya	5 435 273
20	Finlandiya	5 388 900
21	İrlandiya	4 581 269
22	Litva	3 221 200
23	Latviya	2 218 800
24	Sloveniya	2 052 740
25	Estoniya	1 340 122
26	Kipr	804 435
27	Lüksemburq	502 100
28	Malta	417 608

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatları.

1.2.2. ÜDM istehsalı

Cədvəl 9 və 10-da nominal və satınala gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə 27 Aİ ölkəsi ilə müqayisədə Azərbaycanın mövqeyi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə 51 509 milyon ABŞ dolları həcmində nominal, 90 790 milyon ABŞ dolları həcmində isə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Aİ-nin 7 ölkəsindən daha böyük iqtisadiyyata malikdir.

**Cədvəl 9. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (milyon \$)
1	Almaniya	3 309 669
2	Fransa	2 560 002
3	Birləşmiş Krallıq	2 246 079
4	İtaliya	2 051 412
5	İspaniya	1 407 405
6	Niderland	783 413
7	Polşa	468 585
8	Belçika	467 472
9	İsveç	458 004
10	Avstriya	376 162
11	Danimarka	310 405
12	Yunanıstan	304 865
13	Finlandiya	238 801
14	Portuqaliya	228 538
15	İrlandiya	203 892
16	Cexiya	192 152
17	Rumuniya	161 624
18	Macarıstan	130 419
19	Slovakiya	89 034
20	Lüksemburq	55 096
21	Azərbaycan	51 509
22	Sloveniya	47 763
23	Bolqarıstan	47 714
24	Litva	36 306
25	Kıpr	25 039
26	Latviya	24 010
27	Estoniya	18 674
28	Malta	7 987

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database. World Bank. 1 July 2011.

**Cədvəl 10. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (milyon \$)
1	Almaniya	2 940 434
2	Birləşmiş Krallıq	2 172 768
3	Fransa	2 145 487
4	İtaliya	1 773 547
5	İspaniya	1 368 642
6	Polşa	721 319
7	Niderland	676 895
8	Belçika	394 346
9	İsveç	354 716
10	Avstriya	332 005
11	Yunanistan	318 082
12	Çexiya	261 294
13	Rumuniya	254 160
14	Portuqaliya	247 037
15	Danimarka	201 739
16	Macarıstan	187 627
17	Finlandiya	185 979
18	İrlandiya	172 345
19	Slovakiya	120 166
20	Bolqarıstan	96 778
21	Azərbaycan	90 790
22	Litva	56 586
23	Sloveniya	56 578
24	Lüksemburq	41 091
25	Latviya	32 513
26	Estoniya	24 689
27	Kipr	23 190
28	Malta	10 405

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.2.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Nəzərə alsaq ki, dünyanın əksər inkişaf etmiş ölkələri Avropada yerləşir, onda Azərbaycanın adambaşına ÜDM göstəricisi üzrə bu ölkələr arasında öncül yerlərdən birini tutmasından danışmaq hələ tezdir. Ancaq Cədvəl 11 və 12-də təqdim edilən məlumatların təhlili əsasında onu qeyd edə bilərik ki, Azərbaycan həm nominal və həm də satınalma gücü paritetli adambaşına ÜDM göstəricisində Aİ üçün minimum hesab olunan Rumıniya və Bolqarıstanın səviyyəsinə artıq çox yaxınlaşmışdır və mövcud iqtisadi artım tempi davamlılığı ilə bu səviyyə 1-2 il ərzində aşılacaqdır.

Cədvəl 11. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBASINA ÜDM (milyon \$)
1	Lüksemburq	108 832
2	Danimarka	56 147
3	İsveç	48 875
4	Niderland	47 172
5	İrlandiya	45 689
6	Avstriya	44 987
7	Finlandiya	44 489
8	Belcika	42 630
9	Fransa	41 019
10	Almaniya	40 631
11	Birləşmiş Krallıq	36 120
12	İtaliya	34 059
13	İspaniya	30 639
14	Kipr	28 237
15	Yunanıstan	27 302
16	Sloveniya	23 706
17	Portuqaliya	21 559
18	Malta	19 746
19	Cexiya	18 288
20	Slovakiya	16 104
21	Estoniya	14 836
22	Macarıstan	12 879
23	Polsa	12 300
24	Litva	11 044
25	Latviya	10 695
26	Rumıniya	7 542
27	Bolqarıstan	6 334
28	Azərbaycan	6 008

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 12. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü paritetli
ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (milyon \$)
1	Lüksemburq	81 383
2	Niderland	40 765
3	Avstriya	39 634
4	İrlandiya	38 550
5	İsveç	38 031
6	Danimarka	36 450
7	Belçika	36 100
8	Almaniya	36 033
9	Birləşmiş Krallıq	34 920
10	Finlandiya	34 585
11	Fransa	34 077
12	İspaniya	29 742
13	İtaliya	29 392
14	Yunanıstan	28 434
15	Kipr	28 256
16	Sloveniya	28 030
17	Çexiya	24 869
18	Malta	24 792
19	Portuqaliya	23 223
20	Slovakiya	22 129
21	Polşa	18 936
22	Macarıstan	18 738
23	Estoniya	18 519
24	Litva	17 185
25	Latviya	14 460
26	Bolqarıstan	12 851
26	Rumuniya	11 860
28	Azərbaycan	10 033

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.2.4. İxracat

Cədvəl 13-ə diqqət yetirdikdə görürük ki, Azərbaycan 2010-cu ildə 21300000000 ABŞ dolları həcmində illik ixracat göstəricisi ilə 27 Aİ ölkəsinin, Yunanıstan və Bolqarıstan da daxil olmaqla, 8-dən öndədir.

**Cədvəl 13. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	İXRACAT (milyon \$)
1	Almaniya	1 337 000 000 000
2	Fransa	508 700 000 000
3	İtaliya	458 400 000 000
4	Niderland	451 300 000 000
5	Birləşmiş Krallıq	405 600 000 000
6	Belçika	279 200 000 000
7	İspaniya	268 300 000 000
8	İsveç	162 600 000 000
9	Polşa	160 800 000 000
10	Avstriya	157 400 000 000
11	Çexiya	116 500 000 000
12	İrlandiya	115 700 000 000
13	Danimarka	99 370 000 000
14	Macarıstan	93 740 000 000
15	Finlandiya	73 530 000 000
16	Slovakiya	64 180 000 000
17	Rumuniya	51 910 000 000
18	Portuqaliya	46 270 000 000
19	Sloveniya	24 970 000 000
20	Azərbaycan	21 300 000 000
21	Yunanıstan	21 140 000 000
22	Bolqarıstan	19 330 000 000
23	Litva	19 290 000 000
24	Lüksemburq	17 820 000 000
25	Estoniya	11 500 000 000
26	Latviya	7 894 000 000
27	Malta	2 954 000 000
28	Kipr	2 232 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.2.5. İdxalat

Cədvəl 14-dən görüldüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 6600000000 ABŞ dolları həcmində illik idxalat göstəricisi ilə Avropa İttifaqı ölkələrindən yalnız Maltanı üstələyir.

**Cədvəl 14. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	IDXALAT (\$)
1	Almaniya	1 120 000 000 000
2	Fransa	577 700 000 000
3	Birləşmiş Krallıq	546 500 000 000
4	İtaliya	459 700 000 000
5	Niderland	408 400 000 000
6	İspaniya	324 600 000 000
7	Belçika	281 700 000 000
8	Polşa	167 400 000 000
9	İsveç	158 600 000 000
10	Avstriya	156 000 000 000
11	Çexiya	109 200 000 000
12	Danimarka	90 830 000 000
13	Macarıstan	87 440 000 000
14	İrlandiya	70 360 000 000
15	Finlandiya	69 110 000 000
16	Portuqaliya	68 220 000 000
17	Slovakiya	62 430 000 000
18	Rumuniya	59 840 000 000
19	Yunanıstan	44 900 000 000
20	Sloveniya	25 960 000 000
21	Lüksemburq	23 670 000 000
22	Bolqarıstan	22 780 000 000
23	Litva	20 340 000 000
24	Estoniya	11 520 000 000
25	Latviya	9 153 000 000
26	Kipr	7 962 000 000
27	Azərbaycan	6 600 000 000
28	Malta	4 074 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.3. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ MDB-dəki REYTINGİ

1.3.1. Əhali sayı

Cədvəl 15-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 9165000 nəfərlik əhali göstəricisi ilə Tacikistan, Qırğızıstan, Moldova və Ermənistanı üstələməklə, MDB-də 5-ci ölkədir.

**Cədvəl 15. 2010-cu ildə əhali sayına görə
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ƏHALİ (nəfər)
1	Rusiya	142 905 200
2	Ukrayna	45 706 126
3	Qazaxıstan	16 518 000
4	Belarus	9 469 000
5	Azərbaycan	9 165 000
6	Tacikistan	6 879 000
7	Qırğızıstan	5 435 273
8	Moldova	3 563 800
9	Ermənistan	3 263 600

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatları.

1.3.2. ÜDM istehsalı

Azərbaycan ÜDM istehsalına görə də 2010-cu ildə MDB-nin 5-ci böyük iqtisadiyyatıdır. Cədvəl 16 və 17-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan bu göstəricisi ilə Ermənistan, Moldova, Tacikistan və Qırğızıstanı üstələyir.

**Cədvəl 16. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (milyon \$)
1	Rusiya	1 479 819
2	Qazaxıstan	142 987
3	Ukrayna	137 929
4	Belarus	54 713
5	Azərbaycan	51 509
6	Ermənistan	9 265
7	Moldova	5 809
8	Tacikistan	5 640
9	Qırğızıstan	4 616

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database, World Bank. 1 July 2011.

**Cədvəl 17. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (milyon \$)
1	Rusiya	2 222 957
2	Ukrayna	305 229
3	Qazaxıstan	196 399
4	Belarus	131 201
5	Azərbaycan	90 790
6	Ermənistan	16 858
7	Tacikistan	14 744
8	Qırğızıstan	12 016
9	Moldova	10 986

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.3.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Azərbaycan adambaşına ÜDM göstəricisinə görə MDB ölkələri arasında daha yüksək mövqedədir. Belə ki, Cədvəl 18-də təqdim olduğu kimi Azərbaycan 2010-cu ildə adambaşına düşən nominal 6008 ABŞ dolları məbləğində ÜDM istehsalı ilə MDB-də Rusiya və Qazaxıstandan sonra üçüncü sırada, satınalma gücü paritetli adambaşına düşən 10033 ABŞ dolları məbləğində ÜDM istehsalı göstəricisinə görə isə Cədvəl 19-da təqdim olduğu kimi Rusiya, Belarus və Qazaxıstandan sonra 4-cü sıradadır.

**Cədvəl 18. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
1	Rusiya	10 437
2	Qazaxıstan	8 883
3	Azərbaycan	6 008
4	Belarus	5 800
5	Ukrayna	3 000
6	Ermənistan	2 846
7	Moldova	1 630
8	Qırğızıstan	864
9	Tacikistan	741

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 19. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü
paritetli ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
1	Rusiya	15 837
2	Belarus	13 909
3	Qazaxıstan	12 603
4	Azərbaycan	10 033
5	Ukrayna	6 712
6	Ermənistan	5 110
7	Moldova	3 083
8	Qırğızıstan	2 248
9	Tacikistan	1 935

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.3.4. İxracat

Cədvəl 20-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 21300000000 ABŞ dolları məbləğində illik ixracat göstəricisi ilə MDB-də 5-ci sıradadır. Cədvəl məlumatlarından görüldüyü kimi Azərbaycan bu göstəricisi ilə özündən sonra gələn ölkələrdən - Qırğızıstan, Moldova, Tacikistan və Ermənistandan xeyli öndədir.

**Cədvəl 20. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	İXRACAT (\$)
1	Rusiya	376 700 000 000
2	Qazaxıstan	59 230 000 000
3	Ukrayna	49 710 000 000
4	Belarus	24 490 000 000
5	Azərbaycan	21 300 000 000
6	Qırğızıstan	1 682 000 000
7	Moldova	1 450 000 000
8	Taciksitan	1 318 000 000
9	Ermənistan	846 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.3.5. İdxalat

İllik idxalat göstəricisinə görə də Azərbaycan MDB-də 5-ci sırada dayanır. Cədvəl 21-dən göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycanın 6600000000 ABŞ dolları həcmində illik idxalat göstəricisi MDB ölkələri arasında Moldova, Tacikistan, Qırğızıstan və Ermənistanın müvafiq göstəricisindən təxminən 2 dəfə çoxdur.

**Cədvəl 21. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	IDXALAT (\$)
1	Rusiya	237 300 000 000
2	Ukrayna	53 540 000 000
3	Qazaxıstan	30 110 000 000
4	Belarus	29 790 000 000
5	Azərbaycan	6 600 000 000
6	Moldova	3 660 000 000
7	Taciksitan	3 301 000 000
8	Qırğızıstan	3 075 000 000
9	Ermənistan	2 988 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.4. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ İSLAM DÜNYASINDAKI REYTINGİ

1.4.1. Əhali sayı

Cədvəl 22-də İKT-yə üzv olan 57 islam ölkəsinin əhali sayı göstəricisinə görə reytingi təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycan 9165000 nəfər əhalisi ilə 57 islam ölkəsi arasında 31-ci yerdə dayanır.

**Cədvəl 22. 2010-cu ildə əhali sayına görə
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ƏHALİ (nəfər)
	İslam Konfrası Təşkilatı ölkələri	1 600 000 000
1	İndoneziya	237 556 363
2	Pakistan	176 912 000
3	Nigeriya	158 423 000
4	Banqladeş	151 077 000
5	Misir	80 658 000
6	İran	75 555 000
7	Türkiyə	73 722 988
8	Sudan	39 154 490
9	Əlcəzair	36 300 000
10	Mərakeş	32 229 000
11	Uqanda	31 800 000
12	İraq	31 672 000
13	Əfqanıstan	31 412 000
14	Malaziya	27 565 821
15	Özbəkistan	27 445 000
16	Səudiyyə Ərəbistanı	27 136 977
17	Suriya	23 695 000
18	Yəmən	22 492 035
19	Mozambik	22 416 881
20	Kotdivuar	19 738 000
21	Kamerun	19 406 100
22	Qazaxıstan	16 518 000
23	Burkina Faso	15 730 977

24	Niger	15 730 754
25	Mali	14 517 176
26	Seneqal	12 434 000
27	Çad	11 227 000
28	Tunis	10 549 100
29	Qvineya	9 982 000
30	Somali	9 331 000
31	Azərbaycan	9 165 000
32	Benin	8 778 646
33	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	8 264 070
34	Tacikistan	6 879 000
35	Liviya	6 355 000
36	İordaniya	6 187 000
37	Toqo	6 028 000
38	Sierra Leon	5 868 000
39	Qırğızıstan	5 435 273
40	Türkmənistan	5 042 000
41	Fələstin	4 260 636
42	Livan	4 228 000
43	Mavritaniya	3 460 000
44	Albaniya	3 195 000
45	Küveyt	2 737 000
46	Oman	2 694 094
47	Qambiya	1 728 000
48	Qatar	1 696 563
49	Qvineya Bisau	1 515 000
50	Qabon	1 505 000
51	Bəhreyn	1 262 000
52	Cibuti	889 000
53	Qayana	784 894
54	Komor Adaları	735 000
55	Surinam	525 000
56	Bruney	399 000
57	Maldivlər	317 280

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatları.

1.4.2. ÜDM istehsalı

Azərbaycan əhalisinin sayına görə İslam Dünyası ölkələri arasında 31-ci yeri tutmasına baxmayaraq, ÜDM istehsalına görə, başqa sözlə iqtisadiyyatının böyüklüyünə görə bu ölkələr arasında 20-ci sıradadır. Cədvəl 23 və 24-dən görüldüyü kimi, həm nominal, həm də satınalma gücü paritetli ÜDM istehsalına görə İKT üzv olan 57 ölkənin 37-dən öndədir. Hətta Azərbaycandan öndə olan bəzi Ərəb ölkələrində baş verən son ictimai-siyasi prosesləri nəzərə alsaq, qarşıdakı bir neçə ildə Azərbaycanın bu siyahıda ən az üç pillə irəliləmə potensialı olduğunu da qeyd etmək mümkündür.

**Cədvəl 23. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (milyon \$)
	İslam Konfransı Təşkilatı ölkələri	4 813 500
1	Türkiyə	735 264
2	İndoneziya	706 558
3	Səudiyyə Ərəbistanı	375 766
4	İran	331 015
5	Malaziya	237 804
6	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	230 252
7	Misir	218 912
8	Nigeriya	193 669
9	Pakistan	174 799
10	Əlcəzair	159 426
11	Küveyt	148 024
12	Qazaxıstan	142 987
13	Banqladeş	100 076
14	Qatar	98 313
15	Mərakeş	91 196
16	İraq	82 150
17	Liviya	62 360
18	Sudan	62 046
19	Suriya	59 103
20	Azərbaycan	51 509
21	Oman	46 114

22	Tunis	44 290
23	Livan	39 155
24	Özbəkistan	38 982
25	İordaniya	27 574
26	Yəmən	26 365
27	Kotdevuar	22 780
28	Kamerun	22 394
29	Türkmənistan	21 074
30	Bəhreyn	21 595
31	Uqanda	17 011
32	Qabon	13 011
33	Senegal	12 954
34	Albaniya	11 786
35	Əfqanıstan	11 757
36	Bruney	10 732
37	Mozambik	9 586
38	Mali	9 251
39	Burkina Faso	8 820
40	Çad	7 588
41	Benin	6 633
42	Fələstin	5 728
43	Tacikistan	5 640
44	Niger	5 549
45	Qırğızıstan	4 616
46	Qvineya	4 511
47	Mavritaniya	3 636
48	Surinam	3 252
49	Toqo	3 153
50	Somali	2 372
51	Qayana	2 222
52	Sierra Leon	1 905
53	Maldivlər	1 480
54	Cibuti	1 049
55	Qvineya Bisau	879
56	Qambiya	807
57	Komor Adaları	541

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database, World Bank. 1 July 2011, CIA, The World Factbook 2011

Cədvəl 24. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (milyon \$)
1	İndoneziya	1 029 884
2	Türkiyə	960 511
3	İran	818 653
4	Səudiyyə Ərəbistanı	621 993
5	Misir	497 781
6	Pakistan	464 897
7	Malaziya	414 428
8	Nigeriya	377 949
9	Baqladəş	258 608
10	Əlcəzair	251 117
11	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	246 799
12	Qazaxıstan	196 399
13	Mərakeş	151 432
14	Qatar	150 550
15	Küveyt	136 495
16	İraq	113 366
17	Suriya	107 398
18	Sudan	99 999
19	Tunis	99 995
20	Azərbaycan	90 790
21	Liviya	90 571
22	Özbəkistan	85 847
23	Oman	75 837
24	Yəmən	63 395
25	Livan	59 367
26	Kamerun	44 327
27	Uqanda	42 153
28	Kotdevuar	37 020
29	Türkmənistan	36 903
30	İordaniya	34 528
31	Bəhreyn	29 712
32	Əfqanıstan	27 361
33	Seneqal	23 882
34	Albaniya	23 864
35	Qabon	22 478
36	Mozambik	21 809
37	Bruneı	20 382
38	Burkina Faso	19 992

39	Çad	17 359
40	Mali	16 772
41	Tacikistan	14 744
42	Benin	13 993
43	Qırğızıstan	12 016
44	Fələstin	11 950
45	Niger	11 051
46	Qvineya	10 807
47	Mavritaniya	6 655
48	Toqo	5 974
49	Somali	5 896
50	Qayana	5 379
51	Sierra Leon	4 720
52	Surinam	4 711
53	Qambiya	3 494
54	Maldivlər	2 734
55	Cibuti	2 105
56	Qvineya Bisau	1 784
57	Komor Adaları	800

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.4.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Azərbaycan adambaşına ÜDM istehsalına görə İslam Dünyasında daha irəli mövqedədir. Cədvəl 25 və 26-da təqdim olunduğu kimi 2010-cu ildə Azərbaycan həm nominal, həm də satınalma gücü paritetli adambaşına ÜDM istehsalına görə İslam Konfransı Təşkilatına üzv 57 ölkə arasında 15-ci sıradadır. Eyni zamanda Azərbaycanda nominal adambaşına ÜDM istehsalı İslam Dünyasındakı orta səviyyədən də təxminən 2 dəfə yüksəkdir.

Cədvəl 25. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
	İslam Konfransı Təşkilatı ölkələri	3 008
1	Qatar	76 168
2	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	59 717
3	Küveyt	36 412
4	Bruney	31 239
5	Bəhreyn	20 475
6	Oman	18 657
7	Səudiyyə Ərəbistanı	16 996
8	Liviya	11 314

9	Türkiyə	10 399
10	Livan	10 044
11	Qazaxıstan	8 883
12	Qabon	8 724
13	Malaziya	8 423
14	Surinam	6 975
15	Azərbaycan	6 008
16	Maldivlər	5 841
17	İran	4 741
18	İordaniya	4 500
19	Əlcəzair	4 435
20	Tunis	4 200
21	Türkmənistan	3 939
22	Albaniya	3 677
23	Mərakeş	3 249
24	İndoneziya	3 015
25	Suriya	2 877
26	Qayana	2 868
27	Misir	2 789
28	İraq	2 564
29	Sudan	1 705
30	Fələstin	1 502
31	Nigeriya	1 389
32	Cibuti	1 383
33	Ozbəkistan	1 380
34	Yəmən	1 282
35	Mavritaniya	1 195
36	Kamerun	1 101
37	Pakistan	1 050
38	Kotdevuar	1 036
39	Senegal	981
40	Qırğızıstan	864
41	Komor Adaları	802
42	Çad	768
43	Tacikistan	741
44	Mali	692
45	Benin	689
46	Banqladeş	638
47	Qambiya	617
48	Burkino Faso	598
49	Əfqanıstan	517
50	Qvineya Bisau	509
51	Uqanda	501
52	Toqo	459
53	Mozambik	458
54	Qvineya	448
55	Niger	381
56	Sierra Leon	326
57	Somali	200

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 26. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü
paritetli ÜDM gösəricisinə görə
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
1	Qatar	88 559
2	Bruney	48 892
3	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	48 821
4	Küveyt	37 849
5	Bəhreyn	26 852
6	Oman	25 439
7	Səudiyyə Ərəbistanı	23 826
8	Livan	15 193
9	Qabon	15 021
10	Malaziya	14 670
11	Liviya	13 805
12	Türkiyə	13 464
13	Qazaxıstan	12 603
14	İran	10 865
15	Azərbaycan	10,033
16	Tunis	9 483
17	Surinam	8 924
18	Maldivlər	8 541
19	Albaniya	7 453
20	Qayana	6 964
21	Əlcəzair	6 950
22	Türkmənistan	6 785
23	Misir	6 354
24	İordaniya	5 644
25	Suriya	5 208
26	Mərakeş	4 754
27	İndoneziya	4 394
28	İraq	3 538
29	Ozbəkistan	3 039
30	Fələstin	2 900
31	Pakistan	2 791
32	Yəmən	2 598
33	Cibuti	2 555
34	Sudan	2 492
35	Nigeriya	2 422
36	Qırğızıstan	2 248
37	Kamerun	2 170
38	Mavritaniya	2 093
39	Qambiya	2 018

40	Tacikistan	1 935
41	Seneqal	1 819
42	Çad	1 698
43	Kotdevuar	1 681
44	Banqladəş	1 572
45	Benin	1 451
46	Burkino Faso	1 360
47	Mali	1 252
48	Uqanda	1 241
49	Komor Adaları	1 202
50	Qvineya Bisau	1 084
51	Qvineya	1 046
52	Mozambik	1 010
53	Əfqanıstan	907
54	Toqo	858
55	Sierra Leon	807
56	Niger	755
57	Somali	600

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.4.4. İxracat

Cədvəl 27-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 21300000000 ABŞ dolları həcmində illik ixracat göstəricisi ilə 40 islam ölkəsini geridə qoyaraq, İslam Dünyasında 17-ci sırada dayanmışdır.

**Cədvəl 27. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	İXRACAT (\$)
1	Səudiyyə Ərəbistanı	235 300 000 000
2	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	195 800 000 000
3	Malaziya	192 800 000 000
4	İndoneziya	146 300 000 000
5	Türkiyə	135 400 000 000
6	İran	78 690 000 000
7	Nigeriya	76 330 000 000
8	Küveyt	65 030 000 000
9	Qazaxıstan	59 230 000 000
10	Qatar	57 820 000 000
11	Əlcəzair	52 660 000 000
12	İraq	49 100 000 000
13	Liviya	44 890 000 000
14	Oman	36 120 000 000
15	Pakistan	27 800 000 000

16	Misir	25 340 000 000
17	Azərbaycan	21 300 000 000
18	Banqladeş	16 240 000 000
19	Tunis	16 110 000 000
20	Bəhreyn	15 130 000 000
21	Mərakeş	14 490 000 000
22	Özbəkistan	13 130 000 000
23	Suriya	12 840 000 000
24	Bruney	10 670 000 000
25	Kotdevuar	10 250 000 000
26	Sudan	9 777 000 000
27	Türkmənistan	9 672 000 000
28	Yəmən	7 462 000 000
29	İordaniya	7 333 000 000
30	Qabon	6 803 000 000
31	Livan	5 187 000 000
32	Kamerun	4 371 000 000
33	Çad	3 036 000 000
34	Uqanda	2 941 000 000
35	Mozambik	2 517 000 000
36	Seneqal	2 112 000 000
37	Qırğızıstan	1 682 000 000
38	Albaniya	1 550 000 000
39	Qvineya	1 468 000 000
40	Mavritaniya	1 395 000 000
41	Surinam	1 391 000 000
42	Tacikistan	1 318 000 000
43	Benin	1 125 000 000
44	Burkino Faso	991 000 000
45	Toqo	859 000 000
46	Qayana	814 000 000
47	Əfqanıstan	547 000 000
48	Fələstin	518 000 000
49	Niger	428 000 000
50	Somali	300 000 000
51	Mali	294 000 000
52	Sierra Leon	216 000 000
53	Maldivlər	163 000 000
54	Qvineya Bisau	133 000 000
55	Qambiya	107 000 000
56	Cibuti	100 000 000
57	Komor Adaları	32 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.4.5 İdxalat

Cədəvl 28-də qeyd təqdim olunan məlumatların təhlili göstərir ki, Azərbaycan illik idxalat göstəricisi üzrə də islam ölkələri arasında mühüm yer tutur. Belə ki, 2010-cu ildə Azərbaycan 6600000000 ABŞ dolları illik idxalat göstəricisi ilə 29 islam ölkəsini geridə qoyaraq, 28-ci sırada dayanmışdır.

**Cədəvl 28. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	İXRACAT (\$)
1	Türkiyə	166 300 000 000
2	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	159 000 000 000
3	Malaziya	149 200 000 000
4	İndoneziya	111 100 000 000
5	Səudiyyə Ərəbistanı	99 170 000 000
6	İran	58 970 000 000
7	Misir	46 520 000 000
8	İraq	42 560 000 000
9	Əlcəzir	37 070 000 000
10	Mərakeş	34 190 000 000
11	Nigeriya	34 180 000 000
12	Pakistan	32 710 000 000
13	Qazaxıstan	30 110 000 000
14	Liviya	24 470 000 000
15	Qatar	23 380 000 000
16	Banqladeş	21 340 000 000
17	Küveyt	20 360 000 000
18	Tunis	20 020 000 000
19	Oman	19 300 000 000
20	Livan	17 970 000 000
21	Suriya	13 570 000 000
22	İordaniya	12 970 000 000
23	Bəhreyn	12 140 000 000
24	Özbəkistan	9 440 000 000
25	Sudan	8 483 000 000
26	Yəmən	8 350 000 000
27	Kotdevuar	7 015 000 000
28	Azərbaycan	6 600 000 000
29	Əfqanıstan	5 300 000 000
30	Türkmənistan	4 888 000 000

31	Kamerun	4 869 000 000
32	Seneqal	4 474 000 000
33	Uqanda	4 474 000 000
34	Albaniya	4 337 000 000
35	Fələstin	3 600 800 000
36	Mozambik	3 527 000 000
37	Tacikistan	3 301 000 000
38	Qırğızıstan	3 075 000 000
39	Çad	2 631 000 000
40	Bruney	2 610 000 000
41	Qabon	2 433 000 000
42	Mali	2 358 000 000
43	Benin	1 812 000 000
44	Qvineya	1 551 000 000
45	Burkino Faso	1 480 000 000
46	Mavritaniya	1 475 000 000
47	Qayana	1 366 000 000
48	Toqo	1 337 000 000
49	Surinam	1 297 000 000
50	Niger	800 000 000
51	Somali	798 000 000
52	Maldivlər	782 000 000
53	Cibuti	644 000 000
54	Sierra Leon	560 000 000
55	Qambiya	306 000 000
56	Qvineya Bisau	200 000 000
57	Komor Adaları	143 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.5 AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ TÜRK DÜNYASINDAKI REYTINGİ

1.5.1 Əhali sayı

Azərbaycan 2010-cu ildə 9165000 nəfərlik əhalisi ilə 6 müstəqil Türk Respublikası arasında 4-cü sırada dayanır. Cədvəl 29-da da təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan bu göstəricisinə görə Türk Dünyasında yalnız Qırğızıstan və Türkmənistandan öndədir.

**Cədvəl 29. 2010-cu ildə əhali sayına görə
Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ƏHALİ (nəfər)
1	Türkiyə	73 722 988
2	Özbəkistan	27 445 000
3	Qazaxıstan	16 518 000
4	Azərbaycan	9 165 000
5	Qırğızıstan	5 435 273
6	Türkmənistan	5 042 000

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatlari.

1.5.2. ÜDM istehsalı

Azərbaycan illik ÜDM istehsalı həcminə görə Türk Dünyasında 3-cü ölkə, başqa sözlə üçüncü böyük iqtisadiyyatdır. Cədvəl 30 və 31-dən də görüldüyü kimi, Azərbaycan həm nominal, həm də satınalma paritetli ÜDM göstəricisinə görə Türk Dünyasında Özbəkistan, Türkmənistan və Qırğızıstandan öndədir.

**Cədvəl 30. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (Milyon \$)
1	Türkiyə	735 264
2	Qazaxıstan	142 987
3	Azərbaycan	51 509
4	Özbəkistan	38 982
5	Türkmənistan	21 074
6	Qırğızıstan	4 616

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database, World Bank. 1 July 2011.

**Cədvəl 31. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə
Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (Milyon \$)
1	Türkiyə	960 511
2	Qazaxıstan	196 399
3	Azərbaycan	90 790
4	Özbəkistan	85 847
5	Türkmənistan	36 903
6	Qırğızıstan	12 016

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.5.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Cədvəl 32 və 33-ə diqqət yetirdikdə adambaşına ÜDM istehsalına görə də Azərbaycanın Türk Dünyasında 3-cü sırada dayandığını görürük.

Cədvəl 32. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
1	Türkiyə	10 399
2	Qazaxıstan	8 883
3	Azərbaycan	6 008
4	Türkmənistan	3 939
5	Özbəkistan	1 380
6	Qırğızıstan	864

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

Cədvəl 33. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
1	Türkiyə	13 464
2	Qazaxıstan	12 603
3	Azərbaycan	10 033
4	Türkmənistan	6 785
5	Özbəkistan	3 039
6	Qırğızıstan	2 248

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.5.4. İxracat

Cədvəl 34-dən görüldüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə illik ixracat göstəricisinə görə Türk Dünyasında Türkiyə və Qazaxıstandan sonra 3-cü sıradadır.

**Cədvəl 34. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə
Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	İXRACAT (\$)
1	Türkiyə	117 400 000 000
2	Qazaxıstan	59 230 000 000
3	Azərbaycan	21 300 000 000
4	Özbəkistan	13 130 000 000
5	Türkənistən	9 672 000 000
6	Qırğızıstan	1 682 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.5.5. İdxalat

Azərbaycan 2010-cu ildə illik idxalat göstəricisinə görə isə Türk Dünyasında 4-cü sıradadır. Cədvəl 35-dən görüldüyü kimi Azərbaycan bu göstərici üzrə yalnız Türkmənistan və Qırğızıstandan öndədir.

**Cədvəl 35. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə
Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	IDXALAT (\$)
1	Türkiyə	166 300 000 000
2	Qazaxıstan	30 110 000 000
3	Özbəkistan	9 440 000 000
4	Azərbaycan	6 600 000 000
5	Türkənistən	4 888 000 000
6	Qırğızıstan	3 075 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.6 AZƏRBAYCANIN İQTİSADİYYATININ CƏNUBİ QAFQAZDAKI REYTINGİ

1.6.1. Əhali sayı

Əhalisinin sayına görə Azərbaycan Cənubi Qafqaz ölkələri arasında 1-ci sırada dayanır. Cədvəl 36-da da təqdim olunduğu kimi 2010-cu ildə Cənubi Qafqazda yaşayan əhalinin 54,3%-i, başqa sözlə yarıdan çoxu Azərbaycan vətəndaşlarıdır. Eyni zamanda, Azərbaycan əhalisinin sayı Gürcüstan və Ermənistan əhalisinin cəmindən də çoxdur.

**Cədvəl 36. 2010-cu ildə əhali sayına görə
Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ƏHALİ (nəfər)	XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%)
	Cənubi Qafqaz ölkələri	16 864 000	100,0%
1	Azərbaycan	9 165 000	54,3%
2	Gürcüstan	4 436 400	26,3%
3	Ermənistan	3 263 600	19,4%

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatları.

1.6.2. ÜDM istehsalı

2010-cu ildə ÜDM istehsalına görə Azərbaycan Cənubi Qafqazda 1-ci sıradadır. Belə ki, Cədvəl 37 və 38-dəki məlumatların təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə Cənubi Qafqaz bölgəsindəki məcmu istehsalın orta hesabla 70%-ə sahib olmaqla, bu bölgənin ən böyük iqtisadiyyatıdır. Hətta Azərbaycanın ÜDM istehsalı Gürcüstan və Ermənistan ÜDM istehsallarının cəmindən orta hesabla 2,4 dəfə çoxdur.

Cədvəl 37. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (Milyon \$)	XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%)
	Cənubi Qafqaz ölkələri	72 441	100,0%
1	Azərbaycan	51 509	71,1%
2	Gürcüstan	11 667	16,1%
3	Ermənistan	9 265	12,8%

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database, World Bank. 1 July 2011.

Cədvəl 38. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ÜDM (Milyon \$)	XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%)
	Cənubi Qafqaz ölkələri	130 091	100,0%
1	Azərbaycan	90 790	69,8%
2	Gürcüstan	22 443	17,2%
3	Ermənistan	16 858	13,0%

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.6.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Adambaşına ÜDM istehsalı baxımından 2010-cu ildə Azərbaycan Cənubi Qafqaz ölkələri arasında 1-ci sırada dayanır. Cədvəl 39 və 40-da da təqdim olunduğu kimi, Azərbaycanın həm nominal, həm də satınalma gücü paritetli adambaşına ÜDM istehsalı Ermənistan və Gürcüstanın müvafiq göstəricisindən orta hesabla 2 dəfə yüksəkdir. Eyni zamanda, cədvəl məlumatları göstərir ki, Azərbaycan bu göstəricilər üzrə Cənubi Qafqaz ölkələrinin orta səviyyəsindən də yüksəkdə dayanır.

Cədvəl 39. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
	Cənubi Qafqaz ölkələri	4 296
1	Azərbaycan	6 008
2	Ermənistan	2 846
3	Gürcüstan	2 658

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

Cədvəl 40. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	ADAMBAŞINA ÜDM (\$)
	Cənubi Qafqaz ölkələri	7714
1	Azərbaycan	10 033
2	Gürcüstan	5 114
3	Ermənistan	5 110

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

1.6.4. İxracat

Cədvəl 41-də təqdim olunduğu kimi, 2010-cu ildə Azərbaycan 21300000000 ABŞ dolları məbləğində illik ixracatı ilə həmin il Cənubi Qafqaz bölgəsindən ixracatın 87,2%-i həyata keçirmiş və bölgə ölkələri arasında 1-ci olmuşdur. Hətta Azərbaycanın ixracatı Gürcüstan və Ermənistanın birlikdə ixracatından təxminən 7 dəfə çox olmuşdur.

**Cədvəl 41. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə
Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	İXRACAT (\$)	XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%)
	Cənubi Qafqaz ölkələri	24 436 000 000	100,0%
1	Azərbaycan	21 300 000 000	87,2%
2	Gürcüstan	2 290 000 000	9,3%
3	Ermənistan	846 000 000	3,5%

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.6.5. İdxalat

2010-cu ilin məlumatlarına görə Azərbaycan illik idxalat göstəricisində də Cənubi Qafqaz ölkələri arasında 1-ci sıradadır. Cədvəl 42-dən də görüldüyü kimi, 2010-cu ildə Cənubi Qafqaz ölkələrinin həyata keçirdiyi ümumi idxalatın 45,8%-i Azərbaycanın payına düşür.

**Cədvəl 42. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə
Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	İXRACAT (\$)	XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%)
	Cənubi Qafqaz ölkələri	14 416 000 000	100,0%
1	Azərbaycan	6 600 000 000	45,8%
2	Gürcüstan	4 828 000 000	33,5%
3	Ermənistan	2 988 000 000	20,7%

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

1.7 AZƏRBAYCANIN DÜNYA NEFT-QAZ BAZARINDAKI REYTINGİ

1.7.1. Neft ehtiyatları

Cədvəl 43-də ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyinin yayınladığı dünyanın 99 ölkəsi üzrə kəşf olunmuş neft ehtiyatları göstəricilərindən istifadə etməklə bu göstərici üzrə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı mövqeyi təqdim edilmişdir. Cədvəldə görüldüyü kimi Azərbaycan 7 milyard barel həcmində kəşf edilmiş neft ehtiyatları ilə bu sahədə dünyanın 19-cu ölkəsidir. Bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikaları arasında yalnız Rusiya və Qazaxıstandan geri qalan Azərbaycan, eyni zamanda Aİ-dən daha çox neft ehtiyatlarına malikdir.

**Cədvəl 43. 2010-cu ildə kəşf edilmiş neft ehtiyatlarına görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	NEFT EHTİYATLARI (Barel)
1	Səudiyyə Ərəbistanı	264 600 000 000
2	Kanada	175 200 000 000
3	İran	137 600 000 000
4	İraq	115 000 000 000
5	Küveyt	104 000 000 000
6	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	97 800 000 000
7	Venesuela	97 770 000 000
8	Rusiya	74 200 000 000
9	Liviya	47 000 000 000
10	Nigeriya	37 500 000 000
11	Qazaxıstan	30 000 000 000
12	Qatar	25 410 000 000
13	Çin	20 350 000 000
14	ABŞ	19 120 000 000
15	Anqola	13 500 000 000
16	Əlcəzair	13 420 000 000
17	Braziliya	13 200 000 000
18	Meksika	12 420 000 000
19	Azərbaycan	7 000 000 000
25	Avropa İttifaqı	5 453 000 000
45	Türkmənistan	600 000 000

**Cədvəl 44. 2010-cu ildə günlük neft hasilatı görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	NEFT HASILATI (Barel/Günlük)
1	Rusiya	10 120 000
2	Səudiyyə Ərəbistanı	9 764 000
3	ABŞ	9 056 000
4	İran	4 172 000
5	Çin	3 991 000
6	Kanada	3 289 000
7	Meksika	3 001 000
8	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	2 798 000
9	Braziliya	2 572 000
10	Küveyt	2 494 000
11	Venesuela	2 472 000
12	İraq	2 399 000
13	Avropa İttifaqı	2 365 000
14	Norveç	2 350 000
15	Nigeriya	2 211 000
16	Əlcəzair	2 125 000
17	Anqola	1 948 000
18	Liviya	1 790 000
19	Qazaxıstan	1 540 000
20	Birləşmiş Krallıq	1 502 000
21	Qatar	1 213 000
22	İndoneziya	1 023 000
23	Azərbaycan	1 011 000
42	Türkmənistan	197 700
52	Ukrayna	99 930
56	Özbəkistan	70 910
62	Türkiyə	52 980
70	Belarus	31 400
88	Estoniya	7 600
91	Litva	6 333
105	Gürcüstan	995
106	Qırğızıstan	979
108	Taciksitan	221
114	Sloveniya	5

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

1.7.3. Neft istehlakı

Cədvəl 45-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan gündəlik neft istehlakının həcminə görə 2010-cu ildə dünyanın 70-ci ölkəsidir. Eyni zamanda, Azərbaycan bu göstəriciyə görə Rusiya, Ukrayna və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından öndədir.

Cədvəl 45. 2010-cu ildə günlük neft istehlakına görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytinqi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	NEFT İSTEHLAKI (Barel/Günlük)
1	ABŞ	18 690 000
2	Avropa İttifaqı	13 630 000
3	Çin	8 200 000
4	Yaponiya	4 363 000
5	İndoneziya	2 980 000
6	Rusiya	2 740 000
7	Braziliya	2 460 000
8	Almaniya	2 437 000
9	Səudiyyə Ərəbistanı	2 437 000
10	Cənubi Koreya	2 185 000
11	Kanada	2 151 000
12	Meksika	2 078 000
13	Fransa	1 875 000
14	Iran	1 809 000
15	Birləşmiş Krallıq	1 669 000
16	İtaliya	1 537 000
17	İspaniya	1 482 000
18	İndoneziya	1 115 000
19	Avstraliya	946 300
20	Sinqapur	927 000
21	Niderland	922 800
22	Tayvan	834 000
23	Venesuela	740 000
24	İraq	687 000
25	Misir	683 000
26	Argentina	622 000
27	Belçika	608 200
28	Türkiyə	579 500
29	Cənubi Afrika	579 000
30	Polşa	545 400
31	Malaziya	536 000
32	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	435 000
33	Honq Konq	418 200
34	Yunanistan	414 400
35	Pakistan	373 000
36	Tailand	356 000
37	Ukrayna	348 000
38	İsveç	328 100
39	Əlcəzair	325 000
40	Küveyt	320 000

41	Vietnam	311 400
42	Filippinlər	307 200
43	Kolumbiya	288 000
44	İsveççrə	280 000
45	Liviya	280 000
46	Nigeriya	280 000
47	Çili	277 000
48	Portuqaliya	272 200
49	Suriya	252 000
50	Avstriya	247 700
51	Qazaxıstan	241 000
52	İsrail	231 000
53	Rumuniya	214 000
54	Çexiya	207 600
55	Finlandiya	206 200
56	Norveç	204 100
57	Mərakeş	187 000
58	Ekvador	181 000
59	Belarus	173 000
60	Kuba	169 000
61	Danimarka	166 500
62	Puerto Riko	164 100
63	İrlandiya	160 900
64	Yəmən	155 000
65	Yeni Zelandiya	154 100
66	Peru	150 700
67	Ozərbaystan	145 000
68	Qatar	142 000
69	Macarıstan	137 300
70	Azərbaycan	136 000
72	Türkmənistan	120 000
89	Litva	74 000
96	Ermənistan	49 000
101	Latviya	40 000
104	Tacikistan	38 000
112	Estoniya	30 000
125	Moldova	19 000
135	Qırğızıstan	15 000
139	Gürcüstan	13 000
203	Britaniya Virgin Adaları	1 000

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

1.7.4. Neft ixracı

Cədvəl 46-da Azərbaycanın günlük neft ixracatının həcmi göstəricisinə dünya ölkələri arasındakı mövqeyi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə gündəlik 528900 barel neft ixracı göstəricisi ilə dünya ölkələri arasında 29-cu yeri tutur. Azərbaycan bu göstəricisi ilə keçmiş sovet respublikaları arasında Rusiya və Qazaxıstan istisna olmaqla, bütün digər respublikalardan öndədir.

**Cədvəl 46. 2010-cu ildə günlük neft ixracına görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	NEFT İXRACI (Barel/Günlük)
1	Səudiyyə Ərəbistanı	8 728 000
2	Rusiya	5 430 000
3	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	2 700 000
4	İran	2 400 000
5	Küveyt	2 349 000
6	Nigeriya	2 327 000
7	Avropa İttifaqı	2 196 000
8	Venesuela	2 182 000
9	Norveç	2 150 000
10	Kanada	2 001 000
11	İraq	1 910 000
12	Əlcəzair	1 891 000
13	ABŞ	1 704 000
14	Niderland	1 660 000
15	Liviya	1 542 000
16	Anqola	1 407 000
17	Birləşmiş Krallıq	1 393 000
18	Sinqapur	1 374 000
19	Qazaxıstan	1 345 000
20	Meksika	1 225 000
21	Cənubi Koreya	907 100
22	Qatar	753 000
23	Hindistan	738 600
24	Fransa	597 800
25	Oman	593 700
26	İtaliya	586 900
27	Braziliya	570 100
28	Almaniya	536 600
29	Azərbaycan	528 900
40	Belarus	303 900
57	Ukrayna	154 400
60	Litva	137 200
61	Türkiyə	133 100
81	Türkmenistan	38 360
96	Estoniya	7 280
98	Ozbəkistan	6 104
99	Latviya	5 873
115	Qırğızıstan	1 890
118	Gürcüstan	1 486
127	Tacikistan	349
135	Moldova	36
137	Cibuti	19

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

1.7.5. Neft idxalı

Cədvəl 47-də təqdim edildiyi kimi, Azərbaycan günlük neft idxalı göstəricisinə görə dünyada 169-cu yerdədir. Azərbaycan bu göstəricisinə görə keçmiş sovet respublikaları və qonşuları arasında yalnız Türkmənistandan öndədir.

**Cədvəl 47. 2010-cu ildə günlük neft idxalına görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	NEFT İDXALI (Barel/Günlük)
1	ABŞ	11 310 000
2	Avropa İttifaqı	8 613 000
3	Yaponiya	5 033 000
4	Çin	4 393 000
5	Cənubi Koreya	3 074 000
6	Hindistan	2 900 000
7	Almaniya	2 862 000
8	Niderland	2 426 000
9	Fransa	2 386 000
10	İtaliya	1 911 000
11	İspaniya	1 716 000
12	Tailand	1 695 000
13	Birləşmiş Krallıq	1 491 000
14	Sinqapur	1 195 000
15	Kanada	1 192 000
16	Belçika	1 120 000
17	Tayvan	876 300
18	Türkiyə	734 600
19	Avstraliya	716 700
20	Braziliya	632 900
28	Belarus	444 800
44	Litva	204 000
53	İran	168 000
54	Qazaxıstan	164 000
55	Ukrayna	147 600
91	Ermənistan	45 200
92	Latviya	43 400
94	Rusiya	42 000
95	Özbəkistan	35 810
98	Estoniya	30 590
120	Gürcüstan	16 590
130	Moldova	14 230
135	Qırğızıstan	12 850
141	Tacikistan	10 100
169	Azərbaycan	2 848
203	Niue	31
206	Türkmənistan	0

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

1.7.6. Qaz ehtiyatları

Cədvəl 48-dən görüldüyü kimi, Azərbaycan 849,5 milyard m³ həcmində kəşf edilmiş qaz ehtiyatlarına görə dünyada 28-ci ölkədir¹.

Cədvəl 48. 2010-cu ildə kəşf edilmiş qaz ehtiyatlarına görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	QAZ EHTİYATLARI (m ³)
1	Rusiya	47 570 000 000 000
2	İran	29 610 000 000 000
3	Qatar	25 470 000 000 000
4	Türkmənistan	7 504 000 000 000
5	Səudiyyə Ərəbistanı	7 461 000 000 000
6	ABŞ	6 928 000 000 000
7	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	6 071 000 000 000
8	Nigeriya	5 246 000 000 000
9	Venesuela	4 983 000 000 000
10	Əlcəzair	4 502 000 000 000
11	İraq	3 170 000 000 000
12	Avstraliya	3 115 000 000 000
13	Çin	3 030 000 000 000
14	İndoneziya	3 001 000 000 000
15	Qazaxıstan	2 407 000 000 000
16	Malaziya	2 350 000 000 000
17	Norveç	2 313 000 000 000
18	Avropa İttifaqı	2 250 000 000 000
19	Ozbəkistan	1 841 000 000 000
20	Küveyt	1 798 000 000 000
21	Kanada	1 754 000 000 000
22	Misir	1 656 000 000 000
23	Liviya	1 539 000 000 000
24	Niderland	1 416 000 000 000
25	Ukrayna	1 104 000 000 000
26	Hindistan	1 075 000 000 000
27	Oman	849 500 000 000
28	Azərbaycan	849 500 000 000
29	Pakistan	840 200 000 000
80	Gürcüstan	8 495 000 000
86	Türkiyə	6 088 000 000
88	Tacikistan	5 663 000 000
90	Qırğızıstan	5 663 000 000
94	Belarus	2 832 000 000
103	Makau	174 000
106	Ermənistan	0

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

¹01.10.2011-tarixinə Azərbaycanın qaz ehtiyatları 2.6 trilyon m³ təşkil edir. - <http://www.azstat.org>.

1.7.7. Qaz hasilatı

Cədvəl 49-dan görünür ki, Azərbaycan 23 milyard m³ illik qaz hasilatı ilə dünyada 30-cu ölkədir.

**Cədvəl 49. 2010-cu ildə qaz hasilatına görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	QAZ HASILATI (m ³)
1	ABŞ	593 400 000 000
2	Rusiya	583 600 000 000
3	İran	200 000 000 000
4	Avropa İttifaqı	181 600 000 000
5	Kanada	161 300 000 000
6	Norveç	103 500 000 000
7	Əlcəzair	86 500 000 000
8	İndoneziya	85 700 000 000
9	Çin	82 700 000 000
10	Niderland	79 580 000 000
11	Səudiyyə Ərəbistanı	77 100 000 000
12	Qatar	76 980 000 000
13	Özbəkistan	67 600 000 000
14	Misir	62 700 000 000
15	Meksika	60 350 000 000
16	Birləşmiş Krallıq	58 560 000 000
17	Malaziya	57 300 000 000
18	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	50 240 000 000
19	Avstraliya	42 330 000 000
20	Argentina	41 360 000 000
21	Trinidad və Tobaqo	39 300 000 000
22	Hindistan	38 650 000 000
23	Pakistan	37 500 000 000
24	Qazaxıstan	35 610 000 000
25	Türkənistən	34 000 000 000
26	Nigeriya	32 820 000 000
27	Tailand	28 760 000 000
28	Oman	24 000 000 000
29	Venesuela	23 060 000 000
30	Azərbaycan	23 000 000 000
31	Ukrayna	21 200 000 000
63	Türkiyə	1 014 000 000
76	Belarus	152 000 000
85	Qırğızıstan	30 000 000
87	Tacikistan	16 100 000
90	Gürcüstan	8 000 000
92	Moldova	60 000
95	Ermənistan	0
121	Estoniya	0
148	Latviya	0
149	Litva	0

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

1.7.8. Qaz istehlakı

Cədvəl 50-də təqdim edildiyi kimi Azərbaycan illik 10,1 milyard m³-lik qaz istehlakı göstəricisi ilə dünya ölkələri arasında 48-ci sıradadır.

**Cədvəl 50. 2010-cu ildə qaz istehlakına görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	QAZ İSTEHLAKI (m ³)
1	ABŞ	646 600 000 000
2	Avropa İttifaqı	487 900 000 000
3	Rusiya	439 600 000 000
4	İran	140 000 000 000
5	Almaniya	96 260 000 000
6	Yaponiya	94 670 000 000
7	Kanada	94 620 000 000
8	Birləşmiş Krallıq	87 450 000 000
9	Çin	87 080 000 000
10	İtaliya	78 120 000 000
11	Səudiyyə Ərəbistanı	77 100 000 000
12	Meksika	59 800 000 000
13	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	59 420 000 000
14	Özbəkistan	52 600 000 000
15	Ukrayna	52 000 000 000
16	Hindistan	51 270 000 000
17	Niderland	48 600 000 000
18	İndoneziya	45 200 000 000
19	Fransa	44 840 000 000
20	Argentina	43 140 000 000
24	Türkiyə	35 070 000 000
27	Qazaxıstan	33 680 000 000
35	Türkmənistan	20 000 000 000
37	Belarus	17 000 000 000
48	Azərbaycan	10 120 000 000
49	İraq	9 454 000 000
69	Litva	3 530 000 000
72	Moldova	3 176 000 000
80	Ermənistan	1 930 000 000
81	Gürcüstan	1 730 000 000
82	Latviya	1 527 000 000
89	Estoniya	1 020 000 000
91	Qırğızıstan	750 000 000
99	Tacikistan	266 100 000
111	Aruba	1

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

1.7.9. Qaz ixracı

Azərbaycan 2010-c ildə illik 5,6 milyard kub metr qaz ixracı göstəricisi ilə dünya ölkələri arasında 25-ci sırada olmuşdur. Cədvəl 51-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan bu göstəricisi ilə qonşu İrandan da öndədir.

**Cədvəl 51. 2010-cu ildə qaz ixracına görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	QAZ İXRACI (m ³)
1	Rusiya	179 100 000 000
2	Norveç	98 850 000 000
3	Kanada	94 670 000 000
4	Əlcəzair	59 670 000 000
5	Qatar	56 780 000 000
6	Niderland	55 590 000 000
7	İndoneziya	33 500 000 000
8	Malaziya	31 030 000 000
9	ABŞ	30 350 000 000
10	Avstraliya	22 300 000 000
11	Nigeriya	20 550 000 000
12	Qazaxıstan	17 660 000 000
13	Trinidad və Tobaqo	17 360 000 000
14	Özbəkistan	15 000 000 000
15	Türkənistan	14 000 000 000
16	Almaniya	12 640 000 000
17	Birləşmiş Krallıq	12 170 000 000
18	Boliviya	11 590 000 000
19	Oman	10 890 000 000
20	Liviya	10 400 000 000
21	Buruney	9 200 000 000
22	Misir	8 550 000 000
23	Burma	8 550 000 000
24	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	7 567 000 000
25	Azərbaycan	5 564 000 000
26	İran	5 400 000 000
28	Ukrayna	5 000 000 000
39	Türkiyə	708 000 000
47	Aruba	1
51	Ermənistan	0

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

1.7.10. Qaz idxalı

Cədvəl 52-dən göründüyü kimi Azərbaycan 2010-cu ildə qaz idxalı həyata keçirməyən ölkə kimi dünya ölkələri arasında 143-cü sıradadır. Azərbaycan 2007-ci ildən qaz idxalçısı ölkələri sırasından çıxmış və əhəmiyyətli qaz ixracatçısı ölkəsinə çevrilmişdir. Ona görə də 2010-cu il qaz idxalçıları ölkələri arasında onun 143 sıradada olması formal xarakter daşayır.

**Cədvəl 52. 2010-cu ildə qaz idxalına görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	QAZ İDXALI (m ³)
1	ABŞ	106 100 000 000
2	Almaniya	94 570 000 000
3	Yaponiya	90 290 000 000
4	İtaliya	69 240 000 000
5	Fransa	45 850 000 000
6	Birləşmiş Krallıq	41 060 000 000
7	Türkiyə	35 770 000 000
8	Rusiya	35 100 000 000
9	İspaniya	34 670 000 000
10	Cənubi Koreya	32 690 000 000
11	Ukrayna	26 830 000 000
12	Niderland	24 600 000 000
13	Belarus	17 600 000 000
14	Belçika	16 780 000 000
15	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	16 750 000 000
16	Kanada	16 590 000 000
17	Hindistan	12 620 000 000
18	Meksika	11 840 000 000
19	Tayvan	11 590 000 000
20	Polşa	9 954 000 000
31	İran	5 200 000 000
35	Qazaxıstan	3 720 000 000
38	Litva	3 530 000 000
40	Moldova	3 176 000 000
46	Ermənistan	1 930 000 000
48	Latviya	1 743 000 000
49	Gürcüstan	1 720 000 000
55	Estoniya	1 020 000 000
57	Qırğızıstan	720 000 000
64	Tacikistan	250 000 000
71	Aruba	1
143	Azərbaycan	0

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

II BÖLMƏ

ƏSAS KEYFİYYƏT PARAMETRLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

2.1. Qlobal Rəqabətlik Reytingi

Ölkələrin Rəqabətlik Reytingi Dünya İqtisadi Forumu (*World Economic Forum*) tərəfindən hər il yayınlanan «Qlobal Rəqabətlik Hesabatı» (*The Global Competitiveness Report*) çərçivəsində hazırlanan Qlobal Rəqabətlik İndeksinə (*Global Competitiveness Index*) əsaslanır.

Qlobal Rəqabətlik İndeksi ölkə iqtisadiyyatlarının əsas müqayisəli üstünlüklərinin və çatışmazlıqlarının müəyyən edilməsinə imkan verən 12 meyar - «institurlar» (*institutions*), «infrastruktur» (*infrastructure*), «makroiqtisadi mühit» (*macroeconomic environment*), «sağlamlıq və ibtidai təhsil» (*health and primary education*), «ali təhsil və peşə təhsili» (*higher education and training*), «əmtəə bazarının səmərəliliyi» (*goods market efficiency*), «əmək bazarının səmərəliliyi» (*labor market efficiency*), «maliyyə bazarının inkişafı» (*financial market development*), «texnoloji hazırlıq» (*technological readiness*), «bazarın miqyası» (*market size*), «biznesin inkişafı» (*business sophistication*), «innovasiya» (*innovation*) və hər meyar üzrə alt indekslər əsasında tərtib edilir.

İndeks elə bir şəkildə tərtib edilir ki, həm Qlobal Rəqabətlik İndeksi üzrə, həm də onun ayrı-ayrı meyarları və alt indeksləri üzrə ölkələrin reytingini əldə etməyə imkan verir.

Hesabatın, eyni zamanda da

İndeksin hazırlanması zamanı ümumi statistik göstəricilərdən və hesabatın əhatə etdiyi ölkələrdə biznes fəaliyyəti ilə məşğul olan 13 000 iş adamı arasında keçirilən sorğunun (*Executive Opinion Survey*) nəticələrindən istifadə edilir.

Azərbaycan 2005-ci ildən Hesabat çərçivəsində tədqiq olunan ölkələr siyahısındadır və həmin il Qlobal Rəqabətlik İndeksi üzrə dünya ölkələri arasında 69-cu yeri tutmuşdur. 2009-cu ildə isə Azərbaycan 18 pillə irəliləyərək 133 ölkə arasında 51-ci yerə yükəlmişdir.

Azərbaycanın Hesabatın sonuncu - 2011-ci il nəşri üzrə Qlobal Rəqabətlik Reytingi isə Cədvəl 53-də təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarından göründüyü kimi Azərbaycan 4,31 ballıq Qlobal Rəqabətlik İndeksi ilə 142 ölkə arasında 55-ci sırada dayanır. Göründüyü kimi Azərbaycan bu indeks üzrə Litva və Estoniya istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından və Türkiyə də daxil olmaqla bütün qonşularından öndədir.

**Cədvəl 53. 2011-cu ildə Azərbaycanın Qlobal Rəqabətlik İdexsi üzrə
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si (1-142)	ÖLKƏLƏR	BAL (1-7)
1	İsveçrə	5,74
2	Sinqapur	5,63
3	İsveç	5,61
4	Finlandiya	5,47
5	ABŞ	5,43
6	Almaniya	5,41
7	Niderland	5,41
8	Danimarka	5,40
9	Yaponiya	5,40
10	Birləşmiş Krallıq	5,39
11	Honq Konq	5,36
12	Kanada	5,33
13	Tayvan	5,26
14	Qatar	5,24
15	Belçika	5,20
16	Norveç	5,18
17	Səudiyyə Ərəbistanı	5,17
18	Fransa	5,14
19	Avstriya	5,14
20	Avstraliya	5,11
33	Estoniya	4,62
44	Litva	4,41
54	Mauritius	4,31
55	Azərbaycan	4,31
56	Hindistan	4,30
59	Türkiyə	4,28
62	İran	4,26
64	Latviya	4,24
66	Rusiya	4,21
72	Qazaxıstan	4,18
82	Ukrayna	4,00
88	Gürcüstan	3,95
92	Ermənistan	3,89
93	Moldova	3,89
105	Tacikistan	3,77
126	Qırğızıstan	3,45
142	Çad	2,87

Mənbə: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2011-2012

2.2. Biznes Etmək Asanlığı Reytingi

Ölkələrin Biznes Etmək Asanlığı Reytingi (*Ease of Doing Business*) Dünya Bankı (*The World Bank*) tərəfindən hər il yayınlanan “Biznes Etmək Hesabatı” (*Doing Business Report*) çərçivəsində tərtib edilir.

Biznes Etmək Asanlığı Reytingi dünya ölkələrində işgüzar fəaliyyətin tənzimlənməsi və tənzimləmə sisteminin effektivliyini qiymətləndirməyə imkan verən 10 göstərici qrupu – “biznesə başlamaq” (*starting a business*), “inşaat lisenziyalarının verilməsi” (*dealing with construction permits*), “elektrikin əldə edilməsi” (*getting electricity*), “mülkiyyətin qeydiyyatı” (*registering property*), “kreditin əldə edilməsi” (*getting credit*), “investorların qorunması” (*protecting investors*), “vergitutma” (*paying taxes*), “sərhədləri keçməklə ticarət etmək” (*trading across borders*), “müqavilələrin icrasının təmini” (*enforcing contracts*) və “müflis elan olma” (*resolving insolvency*) üzrə formalaşdırılır.

Hesabatda Biznes Etmək Asanlığı üzrə, həm də onu təşkil edən ayrı-ayrı göstəricilər qrupu üzrə ölkələrin reytingini əldə etmək mümkündür.

Hesabatın, eyni zamanda da Biznes Etmək Asanlığı Reytinginin hazırlanması zamanı müxtəlif ölkələrdə fəaliyyət göstərən aparıcı beynəlxalq konsaltinq şirkətləri, banklar və dövlət qurumlarından əldə edilən biznes mühiti ilə bağlı informasiyalardan istifadə edilir.

Azərbaycan 2005-ci ildən hesabat çərçivəsində tədqiq olunan ölkələr siyahısındadır. Hesabatın 2009-cu il nəşrində Azərbaycan biznes mühitinin yaxşılaşdırılması sahəsində dünyanın ən islahatçı ölkəsi élan edilmişdir.

Azərbaycanın Hesabatın 2012-ci il nəşrində verilmiş Biznes Etmək Asanlığı Reytingi Cədvəl 54-də təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarından görüldüyü kimi, 2011-ci ildə Azərbaycan Biznes Etmək Asanlığı Reytingi üzrə dünyanın 183 ölkəsi arasında 66-cı sıradadır. Eyni zamanda bu göstərici üzrə kemiş Sovet Respublikalarından Belarus, Qırğızıstan, Moldova, Rusiya, Tacikistan, Ukrayna və Özbəkistandan, həmçinin də qonşu Türkiyə və İrandan öndədir.

**Cədvəl 54. 2010-cu ildə Azərbaycanın Biznes Etmək Asanlığı üzrə
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si (1-183)	ÖLKƏLƏR
1	Sinqapur
2	Honq Konq
3	Yeni Zelandiya
4	ABŞ
5	Danimarka
6	Norveç
7	Birləşmiş Krallıq
8	Cənubi Koreya
9	İslandiya
10	İrlandiya
11	Finlandiya
12	Səudiyyə Ərəbistanı
13	Kanada
14	İsveç
15	Avstraliya
16	Gürcüstan
17	Tailand
18	Malaziya
19	Almaniya
20	Yaponiya
21	Latviya
24	Estoniya
27	Litva
47	Qazaxıstan
55	Ermənistan
66	Azərbaycan
69	Belarus
70	Qırğızıstan
71	Türkiyə
81	Moldova
120	Rusiya
144	İran
147	Taciksitan
152	Ukrayna
166	Özbəkistan
183	Çad

Mənbə: *The World Bank, Doing Business 2012*

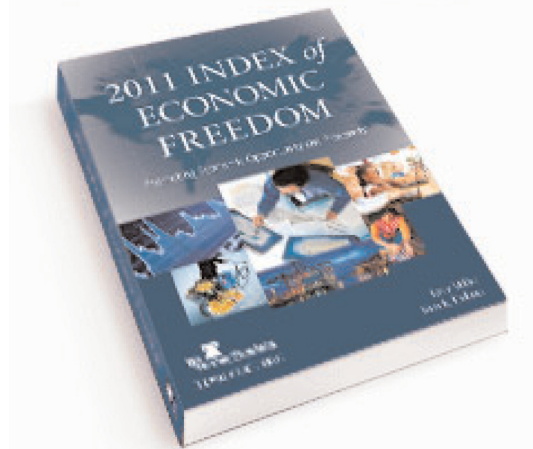
2.3. İqtisadi Azadlıq Reytingi

Ölkələrin İqtisadi Azadlıq Reytingi (*Ranking of Index of Economic Freedom*) «The Wall Street Journal» və Vaşinqtonun 1 nömrəli düşünmə mərkəzi hesab olunan «The Heritage Foundation» tərəfindən hər il birgə yayınlanan «İqtisadi Azadlıq İndeksi» (*Index of Economic Freedom*) adlı hesabatla dünya ictimaiyyətinə təqdim olunur. Bu tipli ikinci hesabat Kanadanın «Fraser Institute» adlı düşünmə mərkəzi tərəfindən yayınlansa da, hazırda bu sahədə ən nüfuzlu hesabat birinci hesab olunur.

İqtisadi Azadlıq İndeksi ölkələrdə iqtisadi azadlıq səviyyəsini kompleks şəkildə qiymətləndirməyə imkan verən 10 komponent, başqa sözlə alt indeks - «biznes azadlığı» (*business freedom*), «ticarət azadlığı» (*trade freedom*), «fiskal azadlıq» (*fiscal freedom*), «hökumət hərcəməsi» (*government spending*), «monetar azadlıq» (*monetary freedom*), «investisiya azadlığı» (*investment freedom*), «maliyyə azadlığı» (*financial freedom*), «mülkiyyət hüquqları» (*property rights*), «korrupsiyadan azadlıq» (*freedom from corruption*), «əmək azadlığı» (*labor freedom*) əsasında formalaşdırılır ki, bu da Adam

Smitin «Millətlərin Zənginliyi» əsərində irəli sürdüyü klassik iqtisadi azadlıq nəzəriyyəsinə əsaslanır.

İndeksin hazırlanması zamanı DB, BVF, İqtisadi Kəşfiyyat Birliyi kimi nüfuzlu beynəlxalq qurumların statistik məlumatlarından istifadə edilir.

Hesabatda həm İqtisadi Azadlıq üzrə, həm də onu təşkil edən ayrı-ayrı komponentlər üzrə ölkələrin reytingini əldə etmək mümkündür.

Azərbaycan 1996-cı ildən Hesabat çərçivəsində tədqiq olunan ölkələr siyahısındadır və hər il iqtisadi azadlıq indeksini yüksəldən ölkələr sırasındadır. Belə ki, Azərbaycanın İqtisadi Azadlıq İndeksi 1996-cı ildə 30 balla qiymətləndirildiyi halda, 2011-ci ildə bu göstərici Cədvəl 55-dən də göründüyü kimi 59,7 bala çatmışdır. Eyni zamanda Cədvəldən onu da görmək mümkündür ki, İqtisadi Azadlıq Reytinginə görə dünyanın 183 ölkəsi arasında 92-cı sırada dayanan Azərbaycan, bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Moldova, Rusiya, Tacikistan, Rusiya, Belarus, Özbəkistan, Ukrayna və Türkmənistandan, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

**Cədvəl 55. 2011-ci ildə Azərbaycanın İqtisadi Azadlıq İndeksi üzrə
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA NÖMRƏSİ (1-183)	ÖLKƏLƏR	BAL (0-100)
1	Honq Konq	89,7
2	Sinqapur	87,2
3	Avstraliya	82,5
4	Yeni Zelandiya	82,3
5	İsveçrə	81,9
6	Kanada	80,8
7	İrlandiya	78,7
8	Danimarka	78,6
9	ABŞ	77,8
10	Bəhreyn	77,7
11	Çili	77,4
12	Mauritius	76,2
13	Lüksemburq	76,2
14	Estoniya	75,2
15	Niderland	74,7
16	Birləşmiş Krallıq	74,5
17	Finlandiya	74,0
18	Kipr	73,3
19	Makau	73,1
20	Yaponiya	72,8
24	Litva	71,3
29	Gürcüstan	70,4
36	Ermənistan	69,7
56	Latviya	65,8
67	Türkiyə	64,2
78	Qazaxıstan	62,1
83	Qırğızıstan	61,1
91	Zambiya	59,7
92	Azərbaycan	59,7
93	Mərakeş	59,6
120	Moldova	55,7
128	Taciksitan	53,5
143	Rusiya	50,5
155	Belarus	47,9
163	Özbəkistan	45,8
164	Ukrayna	45,8
169	Türkmənistan	43,6
171	İran	42,1
179	Şimali Koreya	1

Mənbə: Heritage Foundation, 2011 Index of Economic Freedom

2.4 İnsan İnkişafı Reytingi

Ölkələrin İnsan İnkişafı reytingi (*Human Development Index Ranking*) Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Proqramının (*UNDP*) hər il nəşr etdiyi “İnsan İnkişafı Hesabatı” (*Human Development Report*) çərçivəsində tərtib edilən İnsan İnkişafı İndeksinə (*HDI- Human Development Index*) əsaslanır.

İnsan İnkişafı İndeksi ölkələrdə insan inkişafının, başqa sözlə insan rifahının vəziyyətini müqayisəli şəkildə qiymətləndirməyə imkan verən 4 göstərici – “doğulanda gözlənilən ömür müddəti” (*life expectancy at birth*), “təhsilin orta müddəti” (*mean years of schooling*), “gözlənilən təhsil müddəti” (*expacted years of schooling*) və satınalma gücü paritetli “adambaşına Ümumi Milli Gəlir” (*Per capita Gross National Income*) əsasında tərtib edilir.

Azərbaycan 1995-ci ildən Hesabat çərçivəsində tədqiq olunan ölkələr siyahısındadır və hər il İnsan İnkişafı İndeksini yüksəldən ölkələr sırasındadır. Belə ki, 1995-ci ildə Azərbaycanın İnsan İnkişafı İndeksi 0,563 olduğu halda, Cədvəl 56-dan da göründüyü kimi 2011-ci ildə 0,700 olmuşdur. Eyni zamanda cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2011-ci ildə İnsan İnkişafı İndeksinə görə 187 ölkə arasında 91-ci ölkədir və bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Türkmənistan, Moldova, Özbəkistan, Qırğızıstan və Tacikistandan, həmçinin də qonşu Türkiyədən öndədir.

Onu da qeyd etməliyik ki, Hesabatın 2011-ci il nəşrinə görə Azərbaycan mövcud İnsan İnkişafı İndeksi göstəricisi ilə Yüksək İnsan İnkişafının (*High Human Development*) olduğu 47 ölkə arasındadır.

Cədvəl 56. 2011-ci ildə Azərbaycanın İnsan İnkişafı İndeksi üzrə dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si (1-169)	ÖLKƏLƏR	İNSAN İNKİŞAFI İNDEKSİ (0-1)
1	Norveç	0,943
2	Avstraliya	0,929
3	Niderland	0,910
4	ABŞ	0,910
5	Yeni Zelandiya	0,908
6	Kanada	0,908
7	İrlandiya	0,908
8	Lixtenşteyn	0,905
9	Almaniya	0,905
10	İsveç	0,904
11	İsveçrə	0,903
12	Yaponiya	0,901
13	Honq-Konq	0,898
14	İslandiya	0,898
15	Cənubi Koreya	0,897
16	Danimarka	0,895
17	İsrail	0,888
18	Belçika	0,886
19	Avstriya	0,885
20	Fransa	0,884
34	Estoniya	0,835
40	Litva	0,810
43	Latviya	0,805
65	Belarus	0,756
66	Rusiya	0,755
68	Qazaxıstan	0,745
75	Gürcüstan	0,733
76	Ukrayna	0,729
86	Ermənistan	0,716
88	İran	0,707
91	Azərbaycan	0,700
92	Türkiyə	0,699
102	Türkmənistan	0,686
111	Moldova	0,649
115	Özbəkistan	0,641
126	Qırğızıstan	0,615
127	Tacikistan	0,607
187	Konqo Demokratik Respublikası	0,286

Mənbə: UNDP, Human Development Report 2011

2.5. Həyat Keyfiyyəti Reytingi

İqtisadçı Kəşfiyyat Birliyi (*Economist Intelligence Unit*) tərəfindən tərtib edilən Həyat Keyfiyyəti İndeksi (*Quality - of - Life Index*) subyektiv həyat məmnuniyyəti araşdırmalarının nəticələrini ölkələrin həyat keyfiyyətinin obyektiv determinantları ilə birləşdirən nadir metodologiyaya əsaslanır. Subyektiv həyat məmnuniyyəti araşdırmaları həyat məmnuniyyətinin səviyyəsini müəyyənləşdirmək məqsədilə əhali arasında keçirilən sorğulardan ibarətdir. Həyat keyfiyyətinin obyektiv determinantları kimi isə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

1. Maddi rifah (*Material wellbeing*): Satınalma gücü paritetli adambaşına ÜDM. Mənbə İqtisadçı Kəşfiyyat Birliyidir (*EIU*).
2. Sağlamlıq (*Health*): Doğulanda gözlənilən ömür müddəti. Mənbə ABŞ Statistika Bürosudur (*US Census Bureau*).
3. Siyasi stabillik və təhlükəsizlik (*Political stability and security*): Siyasi stabillik və təhlükəsizlik reytingi. Mənbə İqtisadçı Kəşfiyyat Birliyidir (*EIU*).
4. Ailə həyatı (*Family life*): Boşanmaların səviyyəsi (*hər 1000 nəfərə*). 5 ballıq sistemdə indeksə çevrilir. Mənbə BMT və Avromonitordur (*UN, Euromonitor*).
5. İcma həyatı (*Community life*): Ölkədə ya dini xidmətlər, ya da həmkarlar təşkilatına üzvlük yüksək olarsa 1 bal, əks təqdirdə 0 bal verilir. Mənbə Beynəlxalq Əmək Təşkilatı və Dünya Dəyərlər Araşdırmasıdır (*ILO, World Values Survey*).
6. İqlim və coğrafiya (*Climate and geography*): İsti və soyuq iqlimi fərqləndirmək üçün en dairəsi. Mənbə ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyi (*CIA, World Factbook*).
7. İş təminatı (*Job security*): İşsizlik səviyyəsi. Mənbə İqtisadçı Kəşfiyyat Birliyidir (*EIU*).
8. Siyasi azadlıq (*Political freedom*): Siyasi və mülki azadlıqların orta qiyməti. 1 bal (*tamamilə azad*), 7 bal (*qeyri-azad*). Mənbə Azadlıq Evidir (*Freedom House*).

9. Gender bərabərliyi (*Gender equality*). Kişi və qadının orta məvəciblərinin nisbətini hesablamaqla ölçülür. Mənbə BMT İnkişaf Proqramı İnsan İnkişafı Hesabatıdır (*UNDP HDR*).

Həyat Keyfiyyəti İndeksi Azərbaycanın da daxil olduğu 111 ölkə üzrə 2005-ci ildə yayınlanmışdır. Cədvəl 57-dən də görüldüyü kimi Azərbaycan 5,377 ballıq Həyat Keyfiyyəti İndeksi ilə 111 ölkə arasında 86-cı yerdədir. Cədvəldən onu da görmək mümkündür ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə Rusiya da daxil olmaqla əksər postsovet ölkələrindən, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

İndeksin yayınlanmasından keçən zaman ərzində Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf baxımından mühüm nailiyyətlər əldə etdiyini nəzərə alsaq, qeyd edə bilərik ki, növbəti nəşrlərdə bu göstərici üzrə Azərbaycanın mövqeyində ciddi irəliləyişlər müşahidə etmək mümkün olacaqdır.

**Cədvəl 57. Azərbaycanın Həyat Keyfiyyəti İndeksi üzrə
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si (1-111)	ÖLKƏLƏR	HƏYAT KEYFİYYƏTİ İNDEKSİ (1-10)
1	İrlandiya	8,333
2	İsveçrə	8,068
3	Norveç	8,051
4	Lüksemburq	8,015
5	İsveç	7,925
6	Avstraliya	7,925
7	İslandiya	7,911
8	İtaliya	7,810
9	Danimarka	7,797
10	İspaniya	7,727
11	Sinqapur	7,719
12	Finlandiya	7,618
13	ABŞ	7,615
14	Kanada	7,599
15	Yeni Zelandiya	7,436
16	Niderland	7,433
17	Yaponiya	7,392
18	Honq Konq	7,347
19	Portuqaliya	7,307
20	Avstriya	7,268
50	Türkiyə	6,286
63	Litva	6,033
66	Latviya	6,008
68	Estoniya	5,905
85	Ermənistan	5,422
86	Azərbaycan	5,377
87	Gürcüstan	5,365
88	İran	5,343
96	Qazaxıstan	5,082
98	Ukrayna	5,032
99	Moldova	5,009
100	Belarus	4,978
102	Türkmənistan	4,870
103	Qırğızıstan	4,846
105	Rusiya	4,796
106	Özbəkistan	4,767
107	Tacikistan	4,754
111	Zimbabve	3,892

Mənbə: The Economist Intelligence Unit, Quality of Life Index, 2005

2.6. Həyat Bahalılığı Reytingi

Dünyada ölkələr üzrə həyat bahalılığının səviyyəsi müxtəlif qurumlar tərəfindən ölçülür ki, bunlardan biri də konsaltinq, outsorsinq və investisiya xidmətləri göstərən «Mercer» şirkətidir. 20 minə yaxın əməkdaşı ilə dünyanın 180-dan çox şəhəri və 40-dan çox ölkəsindən müştərilərə xidmət göstərən şirkət, sifarişçilərin istəyilə bəzi sahələr üzrə araşdırmalar da aparır ki, bunlardan biri də hər il yayınlanan «Həyat Bahalılığı Araşdırması»dır (*Cost of Living Survey*). Bu araşdırmanın nəticələrindən hökumətlər və başlıca şirkətlər xarici ölkələrə göndərdikləri əməkdaşlarının satınalma gücünü qorumaq məqsədilə istifadə edirlər.

«Həyat Bahalılığı Araşdırması» «Mercer» tərəfindən müəyyən-ləşdirilən əmtəə və xidmətlərin beynəlxalq səbəti (*ev kirayə haqqları da daxil olmaqla*) əsasında dünyanın müxtəlif şəhərlərinin həyat bahalılığı reytingini tərtib edir ki (*hesablamalar mart ayı üzrə aparılır*), bu zamanda baza göstərici kimi əmtəə və xidmətlərin beynəlxalq səbətinin Nyu-York şəhəri üzrə dəyəri götürülür.

«Həyat Bahalılığı Araşdırması»nın 2011-ci il nəşrində sifarişçilərin seçimi əsasında dünyanın 50 şəhəri üzrə həyat bahalılığı reytingi tərtib edilmişdir ki, bunların arasında Bakı şəhəri də vardır. Cədvəl 58-dən görüldüyü kimi Bakı şəhəri həyat bahalılığına görə dünyanın 50 şəhəri arasında 48-ci yerdədir.

Onu da qeyd etməkdə fayda vardır ki, Bakı «Həyat Bahalılığı Araşdırması»nın 2010-cu il nəşrində dünyanın 50 şəhəri arasında 36-cı sırada dayanmışdır.

**Cədvəl 58. 2011-ci ilin mart ayında Həyat Bahalıqlığı göstəricisinə görə
Bakının dünya şəhərləri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ŞƏHƏR	ÖLKƏLƏR
1	Luanda	Anqola
2	Tokyo	Yaponiya
3	Encamen	Çad
4	Moskva	Rusiya
5	Cenevrə	İsveçrə
6	Osaka	Yaponiya
7	Sürix	İsveçrə
8	Sinqapur	Sinqapur
9	Honq Konq	Honq Konq
10	Sao Paulo	Braziliya
11	Naqoya	Yaponiya
12	Librevil	Qabon
12	Rio De Janeyro	Braziliya
14	Sidney	Avstraliya
15	Oslo	Norveç
16	Bern	İsveçrə
17	Kopenhagen	Danimarka
18	London	Birləşmiş Krallıq
19	Seul	Cənubi Koreya
20	Pekin	Çin
21	Şanxay	Çin
21	Melborn	Avstraliya
23	Niamey	Niger
24	Tel Aviv	İsrail
25	Viktoriya	Seyşellər
25	Milan	İtaliya
27	Paris	Fransa
28	Ouaqadougou	Burkino Faso
29	Peterburq	Rusiya
30	Pers	Avstraliya
31	Brisvan	Avstraliya
32	Nyu York	ABŞ
33	Brasilia	Braziliya
34	Roma	İtaliya
34	Kanberra	Avstraliya

36	Viana	Avstriya
37	Naumi	Yeni Kaledoniya
38	Quancou	Çin
39	Cibuti	Cibuti
39	Stokholm	İsveç
41	Laqos	Nigeriya
42	Helsinki	Finlandiya
43	Şenzen	Çin
44	Dakar	Senegal
44	Xartum	Sudan
46	Adelayd	Avstraliya
47	Praqa	Çexiya
48	Bakı	Azərbaycan
49	Banqui	Mərkəzi Afrika Respublikası
50	Amsterdam	Niderland

Mənbə: Mercer, Cost of Living Survey 2011

2.7. Cini İndeksi Reytingi

Ölkədə ailə gəlirlərinin bölgüsündəki bərabərsizliyin dərəcəsi Cini indeksi (*Gini index*) deyilən xüsusi indekslə ölçülür. İndeks Lorens əyrisi əsasında hesablanır. İndeksin qiymət aralığı 0-100 arasında dəyişir. 0 bal ölkədə gəlir bölgüsünün tam bərabər, 100 bal isə tam ədalətsiz olduğunu ifadə edir.

Cədvəl 59-da ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyinin məlumatları əsasında 136 ölkə arasında Azərbaycanın Cini indeksi üzrə reytingi verilmişdir. Göründüyü kimi Azərbaycan 36,5 ballıq Cini indeksi ilə 136 ölkə arasında 82-ci sıradadır.

Cədvəl 59-un təhlili göstərir ki, Azərbaycan Cini indeksinə görə keçmiş sovet respublikalarından Rusiya, Türkmənistan, Gürcüstan, Moldova, Ermənistan və Özbəkistandan, həmçinin də Qazaxıstan istisna olmaqla, bütün qonşu ölkələrdən daha yaxşı vəziyyətdədir.

**Cədvəl 59. Azərbaycanın Cini İndeksi üzrə
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	CİNİ İNDEKSİ
1	Namibiya	70,7
2	Cənubi Afrika	65,0
3	Lesoto	63,2
4	Botsvana	63,2
5	Sierra Leon	62,9
6	Mərkəzi Afrika Respublikası	61,3
7	Haiti	59,2
8	Kolumbiya	58,5
9	Boliviya	58,2
10	Braziliya	56,7
11	Qvatemala	55,1
12	Honduras	53,8
13	Honq Konq	53,3
14	Paraqvay	53,2
15	Əl Salvador	52,4
16	Çili	52,4
17	Panama	51,0
18	Papua Yeni Qvineya	50,9

19	Zambiya	50,8
20	Niger	50,6
39	ABŞ	45,0
42	İran	44,5
51	Rusiya	42,2
55	Türkiyə	41,0
58	Türkmənistan	40,8
59	Gürcüstan	40,8
75	Moldova	37,4
76	Ermənistan	37,0
80	Özbəkistan	36,8
82	Azərbaycan	36,5
84	Latviya	36,0
85	Litva	36,0
99	Tacikistan	32,6
105	Estoniya	31,4
107	Ukrayna	31,0
111	Avropa İttifaqı	30,4
123	Belarus	27,9
127	Qazaxıstan	26,7
136	İsveç	23,0

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

2.8 Dünya İdarəetmə İndeksi Reytingi

Dünya İdarəetmə İndeksi (*WGI-World Governance Index*) Yeni Dünya İdarəetmə Forumu (*FⁿWG-The Forum for a new World Governance*) tərəfindən dünyada idarəetmənin mövcud səviyyəsini və təkamülünü qiymətləndirmək məqsədilə tərtib edilir.

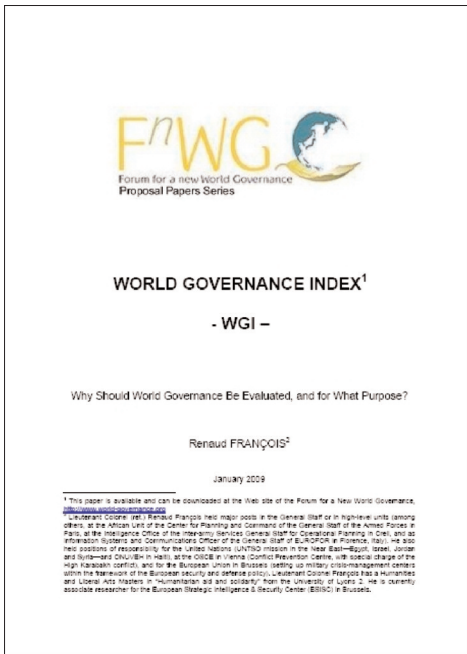
İndeks 5 əsas göstərici - «sülh və təhlükəsizlik» (*peace and security*), «qanunun aliliyi» (*rule of law*), «insan hüquqları və iştirakçılıq» (*human rights and participation*), «davamlı inkişaf» (*sustainable development*), «insan inkişafı» (*human development*) və alt-göstəricilər əsasında formalaşdırılır.

İndeksin hesablama metodu BMT-nin İnsan İnkişafı İndeksinin hesablanma metodu ilə oxşardır. Yekun göstərici 0 (*ən zəif*) və 1 (*ən yüksək*) bal ilə ifadə olunur.

Dünya İdarəetmə İndeksi çərçivəsində həmçinin bu indeks təşkil edən əsas göstəricilər üzrə də ölkənin reytingi tərtib edilir.

İndeksin hazırlanmasında istifadə olunan məlumatlar müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar və bəzi transmilli konsaltinq şirkətlərinin hesabat və araşdırmalarından əldə edilir.

Cədvəl 60-da Azərbaycanın Dünya İdarəetmə İndeksi üzrə dünya ölkələri arasındakı reytingi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarından görüldüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə 179 ölkə arasında 127-ci yerdədir və keçmiş sovet respublikalarından Özbəkistan və Türkmənistandan, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

**Cədvəl 60. Azərbaycanın Dünya İdarəetmə İndeksi üzrə
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si (1-179)	ÖLKƏLƏR	DÜNYA İDARƏETMƏ İNDEKSİ (0-1)
1	İslandiya	0,875
2	Norveç	0,871
3	İsveç	0,870
4	Finlandiya	0,854
5	Danimarka	0,856
6	Lüksemburq	0,846
7	Yeni Zelandiya	0,846
8	Niderland	0,845
9	Avstriya	0,839
10	Avstraliya	0,830
11	İsveçrə	0,829
12	Almaniya	0,824
13	Kanada	0,818
14	İrlandiya	0,807
15	Belçika	0,804
16	Birləşmiş Krallıq	0,793
17	İspaniya	0,791
18	Barbados	0,784
19	Fransa	0,778
20	Yaponiya	0,774
23	ABŞ	0,761
34	Estoniya	0,735
49	Latviya	0,702
73	Qırğızıstan	0,644
78	Moldova	0,639
91	Ukrayna	0,622
95	Türkiyə	0,618
98	Qazaxıstan	0,615
99	Ermənistan	0,615
106	Gürcüstan	0,609
107	Tacikistan	0,609
112	Belarus	0,595
123	Rusiya	0,577
127	Azərbaycan	0,575
129	Özbəkistan	0,571
148	İran	0,536
159	Türkənistan	0,508
179	Somali	0,290

Mənbə: Forum for a New World Governance, World Governance Index, January 2009

2.9. Korrupsiya Qavrama İndeksi

Korrupsiya Qavrama İndeksi (*CPI - Corruption Perceptions Index*) Beynəlxalq Şəffaflıq (*Transparency International*) təşkilatı tərəfindən dövlət sektorunda korrupsiyanın qavranılması üzrə ölkələrin reytingini müəyyənləşdirmək məqsədilə, hər il nəşr edilir.

Korrupsiya Qavrama İndeksi müxtəlif ekspert qiymətləndirmələri və biznes aləmi üzrə rəy sorğuları əsasında tərtib edilir ki, bunlar da müstəqil və tanınmış təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilir. Eyni zamanda, hər ölkənin müvafiq indeksi tərtib edilən zaman ən azı 3 mənbədən istifadə edilir.

Təşkilat 1999-cu ildən öz tədqiqatlarına Azərbaycanı da daxil etmişdir. 1999-cu ildə Azərbaycanın Korrupsiya Qavrama İndeksi 1,7

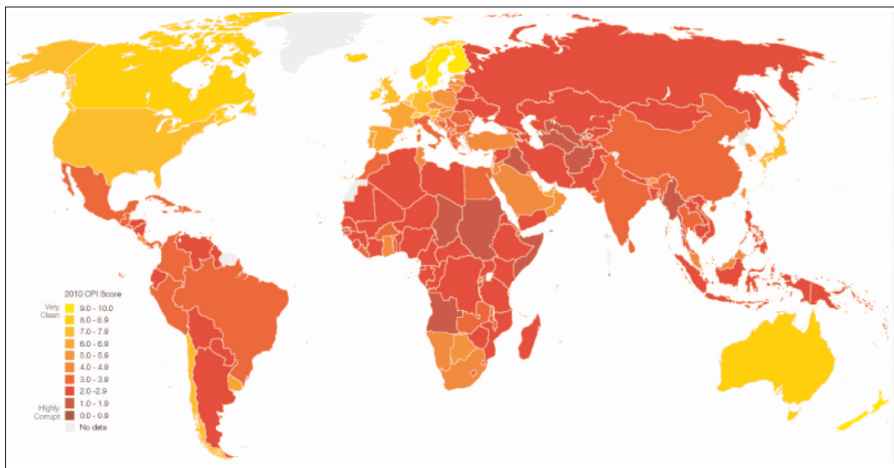
olduğu halda, Cədvəl 61-dən də göründüyü kimi, 2010-cu ildə 2,4-ə çatmışdır. Həmçinin Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə Korrupsiya Qavrama İndeksinə görə 178 ölkə arasında 134-cü yerdədir və bu yer, keçmiş sovet respublikalarından Ukrayna, Rusiya, Tacikistan, Qırğızıstan, Türkmənistan və Özbəkistanın, eyni zamanda da qonşu İrənin tutduğu yerdən daha yaxşıdır.

Cədvəl 61. 2010-cu ildə Azərbaycanın Korrupsiya Qavrama İndeksi üzrə dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si (1-178)	ÖLKƏLƏR	BAL (0-10)
1	Danimarka	9,3
1	Yeni Zelandiya	9,3
1	Sinqapur	9,3
4	Finlandiya	9,2
4	İsveç	9,2
6	Kanada	8,9
7	Niderland	8,8
8	Avstraliya	8,7
8	İsveçrə	8,7
10	Norveç	8,6
11	İslandiya	8,5
11	Lüksemburq	8,5
13	Honq Konq	8,4
14	İrlandiya	8,0
15	Avstriya	7,9
15	Almaniya	7,9
17	Barbados	7,8
17	Yaponiya	7,8
19	Qatar	7,7
20	Birləşmiş Krallıq	7,6
22	ABŞ	7,1
26	Estoniya	6,5
46	Litva	5,0
56	Türkiyə	4,4
59	Latviya	4,3
68	Gürcüstan	3,8
105	Qazaxıstan	2,9
105	Moldova	2,9
123	Ermənistan	2,6
127	Belarus	2,5
134	Azərbaycan	2,4
134	Ukrayna	2,4
146	İran	2,2
154	Rusiya	2,1
154	Tacikistan	2,1
164	Qırğızıstan	2,0
172	Türkmənistan	1,6
172	Özbəkistan	1,6
178	Somali	1,1

Mənbə: Transparency International, Corruption Perceptions Index 2010

2.10. Müstəqil Fondların Linaburg-Maduell Şəffaflıq İndeksi

Müstəqil zənginlik fondlarının Linaburg-Maduell Şəffaflıq İndeksi (*The Linaburg-Maduell Transparency Index*) İsveçrənin Suveren Zənginlik Fondu İnstitutunda (*The Sovereign Wealth Fund Institute*) Carl Linaburg və Michael Maduell tərəfindən formalaşdırılmışdır. Hazırda İnstitutun davam edən layihələrindən biridir.

İndeks ölkələrdə müstəqil zənginlik fondlarının şəffaflıq reytingini müəyyənləşdirir. İndeks şəffaflığın müəyyənləşdirilməsində hər biri 1 balla qiymətləndirilən aşağıdakı 10 əsas prinsipə əsaslanır:

1. Fond yaranma səbəbi, zənginliyinin mənbəyi və hökumət mülkiyyətinin strukturu da daxil olmaqla tarixi reallıqlarını ictimaiyyətə təqdim edir
2. Fond vaxtaşırı müstəqil auditorlardan keçmiş illik hesabatlar hazırlayaraq ictimaiyyətə təqdim edir;
3. Fond şirkət səhmlərinin mülkiyyət payları və səhmlərin yerləşmə coğrafiyasını ictimaiyyətə təqdim edir;

4. Fond məcmu portfel bazar dəyəri, gəlirləri və menecment kompensasiyasını ictimaiyyətə təqdim edir;
5. Fond etik standartlar, investisiya siyasətləri və təlimatların qüvvəyə minməsi haqqında məlumatları ictimaiyyətə təqdim edir;
6. Fond aydın strategiyalar və məqsədlərini ictimaiyyətə təqdim edir;
7. Fond, əgər uyğundursa, filiallarını və əlaqə vasitələrini aydın şəkildə eyniləşdirir;
8. Fond, əgər uyğundursa, xarici menecerləri eyniləşdirir;
9. Fond öz internet səhifəsini idarə edir;
10. Fond baş ofisin adresini və telefon, faks kimi əlaqə vasitələrini ictimaiyyətə təqdim edir.

İndeks ölkələrin müstəqil zənginlik fondlarının şəffaflıq səviyyəsini 10 ballıq sistem çərçivəsində qiymətləndir. 1 bal minimum səviyyəni, 10 bal isə maksimum səviyyəni göstərir. İnstitut bir fondun məqbul şəffaflıq səviyyəsində olması üçün ən azı 8 bal almasının zəruri olduğunu tövsiyyə edir.

İndeks hər rüb üzrə ildə 4 dəfə tərtib edilir. İndeksin 2011-ci ilin ilk rübünə dair olan tədqiqatı dünyanın müxtəlif ölkələrinə aid 44 müstəqil zənginlik fondunu əhatə etmişdir ki, Azərbaycan Dövlət Neft Fondu da bunların sırasındadır. Cədvəl 62-də təqdim etdiyimiz kimi, 2011-ci ilin ilk rübündə Azərbaycan və ya Azərbaycan Dövlət Neft Fondu 10 ballıq Linaburg-Maduell Şəffaflıq İndeksi ilə dünyanın 9 ölkəsi ilə birlikdə 1-ci sıradadır. Göründüyü kimi, bu göstəriciyə görə Azərbaycan siyahıda keçmiş sovet respublikaları və qonşu ölkələrin hamısından irəlidedir.

Cədvəl 62. Azərbaycanın Linaburg-Maduell Şəffafliq İndeksi üzrə dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si (1-10)	ÖLKƏLƏR	BAL (1-10)
1	ABS – Alyaska	10
1	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – Mubadala	10
1	Sinqapur-Temasek	10
1	Norveç	10
1	Yeni Zelandiya	10
1	İrlandiya	10
1	Çili	10
1	Azərbaycan	10
1	Avstraliya	10
2	ABŞ-Uyoming	9
2	ABŞ-Nyu Meksika	9
2	Cənubi Koreya	9
2	Kanada	9
2	Bəhreyn	9
3	Trinidad və Tobago	8
3	Qazaxistan	8
3	Honq Konq	8
4	Çin – CIC	7
5	Timor List	6
5	Sinqapur – GIC	6
5	Küveyt	6
5	Botsvana	6
6	Rusiya	5
6	Qatar	5
6	Malaziya – Kazanah	5
6	Malaziya – 1 MDB	5
6	Çin – NSSF	5
7	Vietnam	4
7	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – Dubay	4
7	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – ADIA	4
7	Səudiyyə Ərəbistanı – SAMA	4
7	Səudiyyə Ərəbistanı – PIF	4
7	Çin –SAFE	4
7	Çin - CAD Fond	4
8	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri - IPIC	3
9	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri - EIA	2
10	Venesuela	1
10	Oman	1
10	Nigeriya	1
10	Mavritaniya	1
10	Kiribati	1
10	İran	1
10	Bruney	1
10	Əlcəzair	1

Mənbə: The Sovereign Wealth Fund Institute, 2nd Quarter 2011 Linaburg-Maduell Transparency Index (LMTI), 2011.

2.11. Kredit Reytingləri

Ölkələrin müstəqil qiymətli kağızlar (*sovereign bonds*) üzrə uzunmüddətli xarici valyuta kredit reytingləri əsasən üç agentlik - Standard & Poor's, Fitch, Moody's tərəfindən həyata keçirilir.

Standard & Poor's (*S&P*) valyuta ehtiyatları və qiymətli kağızlara dair maliyyə tədqiqatı və təhlilini həyata keçirən McGraw-Hill Şirkətlər Qrupunun bir bölməsidir. Maliyyə xidmətləri şirkəti olan S&P-nin məhsullarına kredit reytingləri, kapital araşdırması, indeksləri, risk həlli yolları, qiymətləndirmələr və məlumat xidmətləri daxildir. 1860-cı ildə təsis olunan bu şirkətin baş ofisi Nyu-York şəhərində yerləşir.

S&P «BBB-» və ondan yüksək kredit reytinginə malik qiymətli kağızları investisiyaya münasib dərəcəyə (*investment grade*), «BB+» və ondan aşağı kredit reytinginə malik qiymətli kağızları isə spekulativ dərəcəyə (*speculative grade*) aid edir.

Cədvəl 63-də təqdim olunduğu kimi, 2011-ci ildə S&P Azərbaycanın uzunmüddətli suveren kredit reytingini spekulativ dərəcəyə aid «BB+» kimi qiymətləndirsə də, Azərbaycana perspektiv baxışı «pozitiv» olmuşdur. Cədvəldən görüldüyü kimi, bu göstərici üzrə Azərbaycanın mövqeyi keçmiş sovet respublikalarından Gürcüstan, Ukrayna və Belarusdan, həmçinin də qonşu Türkiyədən daha yaxşıdır.

**Cədvəl 63. Azərbaycanın Standard & Poor's
Uzunmüddətli Suveren Kredit Reytingi üzrə mövqeyi**

TARIX	ÖLKƏLƏR	STANDARD & POOR'SKREDIT REYTINGI	PERSPEKTIV
05.08.2011	Estoniya	AA -	Stabil
05.08.2011	Qazaxıstan	BBB	Stabil
05.08.2011	Litva	BBB	Stabil
05.08.2011	Rusiya	BBB	Stabil
05.08.2011	Azərbaycan	BB+	Pozitiv
05.08.2011	Latviya	BB+	Pozitiv
05.08.2011	Türkiyə	BB	Pozitiv
05.08.2011	Gürcüstan	B+	Stabil
05.08.2011	Ukrayna	B+	Stabil
05.08.2011	Belarus	B	Negativ

Mənbə: Standard & Poor's, Sovereigns Ratings, 05.08.2011

Baş ofisləri Nyu-York və London şəhərlərində yerləşən Fitch Ratings LTD. şirkəti Fitch Group-un üzvüdür. Beynəlxalq kredit reytingi agentliyi olan Fitch Ratings LTD. 1913-cü ildə təsis olunmuşdur. Fitch Ratings-in tətbiq etdiyi kredit reytingləri uzunmüddətli və qısamüddətli olmaqla iki yerə bölünür.

Fitch qiymətləndirmə metodologiyası S&P qiymətləndirmə metodologiyası ilə oxşardır.

Cədvəl 64-dən görüldüyü kimi, Fitch 2011-ci ildə Azərbaycanın uzunmüddətli kredit reytingini investisiyaya münasib dərəcəyə (*investment grade*) aid olan «BBB-» kimi qiymətləndirmiş, həmçinin də Azərbaycana perspektiv baxışı «pozitiv» olmuşdur. Görüldüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə Qazaxıstan və Latviya ilə eyni mövqedə, Türkiyə, Gürcüstan, Ermənistan və Ukraynadan isə daha yüksək mövqedə dayanmışdır.

**Cədvəl 64. Azərbaycanın Fitch Uzunmüddətli Suveren
Kredit Reytingi üzrə mövqeyi**

TARIX	ÖLKƏLƏR	FİTCH KREDIT REYTINGİ	PERSPEKTİV
2011, İyul	Estoniya	A+	Stabil
2011, May	Litva	BBB	Pozitiv
2010, Sentyabr	Rusiya	BBB	Pozitiv
2010, Dekabr	Qazaxıstan	BBB-	Pozitiv
2011, Mart	Latviya	BBB-	Pozitiv
2011, May	Azərbaycan	BBB-	Pozitiv
2010, Noyabr	Türkiyə	BB+	Pozitiv
2009, Avqust	Ermənistan	BB-	Stabil
2011, Mart	Gürcüstan	B+	Pozitiv
2011, İyul	Ukrayna	B	Pozitiv

Mənbə: *Fitch Ratings, Sovereigns Ratings, 2011*

1900-cü ildə Con Mudi tərəfindən təsis edilən Moody's şirkəti özəl və dövlət təşkilatlarında maliyyə tədqiqatı və təhlillərini həyata keçirir. Şirkət həmçinin standartlaşdırılmış reyting əmsallarından istifadə etməklə bərcalanların kredit qabiliyyətliliyini qiymətləndirir. Moody's ümumdünya kredit reytingi bazarının 40%-ni əhatə edir.

Moody's də, digərləri kimi, kredit reytinglərini investisiyaya münasib dərəcə (*investment grade*) və spekulyativ dərəcə (*speculative grade*) olmaqla iki qrupa ayırır.

Cədvəl 65-də təqdim olduğu kimi, Moody's 2011-ci ildə Azərbaycanın kredit reytingini spekulyativ dərəcəyə aid olan «ba1» kimi qiymətləndirsə də, Azərbaycana perspektiv baxışı “pozitiv” olmuşdur. Cədvəl məlumatlarının təhlili onu da göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Ermənistan, Gürcüstan, Ukrayna, Moldova və Belarussdan, həmçinin də Türkiyədən daha yaxşı mövqedədir.

**Cədvəl 65. Azərbaycanın Moody's Uzunmüddətli Suveren
Kredit Reytingi üzrə mövqeyi**

TARIX	ÖLKƏLƏR	MOODY'S KREDIT REYTINGI	PERSPEKTİV
05.08.2011	Estoniya	A1	Stabil
05.08.2011	Rusiya	Baa1	Stabil
05.08.2011	Litva	Baa1	Stabil
05.08.2011	Qazaxıstan	Baa2	Stabil
05.08.2011	Latviya	Baa3	Pozitiv
05.08.2011	Azərbaycan	Ba1	Pozitiv
05.08.2011	Türkiyə	Ba2	Pozitiv
05.08.2011	Ermənistan	Ba2	Stabil
05.08.2011	Gürcüstan	Ba3	Stabil
05.08.2011	Ukrayna	B2	Stabil
05.08.2011	Moldova	B3	Stabil
05.08.2011	Belarus	B3	Negativ

Mənbə: Moody's, Sovereigns Ratings, 05.08.2011

Biznes aləmini beynəlxalq maliyyə üzrə müxtəlif nəşrlərlə təmin edən «Institutional Investor» şirkəti isə müstəqil borcların ödənilməməsi ehtimalı üzrə ölkə kredit reytingini tərtib edir. İldə iki dəfə ekspert qiymətləndirmələrinə əsaslanan bu reyting 0-100 ballıq sistem üzrə müəyyənləşdirilir. 0 bal borcun ödənilməmə ehtimalının ən yüksək, 100 bal isə ən aşağı olduğunu ifadə edir.

Cədvəl 66-da Azərbaycanın 2011-ci ilin sentyabr ayına aid olan Ölkə Kredit Reytingi təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi, Azərbaycan 50,1 ballıq kredit reytingi ilə 140 ölkə arasında 72-ci sıradadır. Eyni zamanda, Azərbaycan bu göstəricisi ilə Rusiya, Estoniya, Litva, Qazaxıstan və Latviya istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

**Cədvəl 66. Azərbaycanın İnstitutional Investor Ölkə
Kredit Reytingi üzrə mövqeyi**

ÖLKƏ (1-140)	INSTITUTIONAL INVESTOR ÖLKƏ KREDIT REYTINGİ	BAL (0-100)
1	Norveç	95,2
2	İsveçrə	94,1
3	Almaniya	93,3
4	Kanada	93,1
5	Sinqapur	92,7
6	İsveç	92,6
7	Finlandiya	92,5
7	Lüksemburq	92,5
9	ABŞ	91,4
10	Danimarka	91,2
11	Niderland	91,0
12	Avstraliya	90,9
13	Avstriya	90,1
14	Fransa	89,7
15	Birləşmiş Krallıq	87,8
16	Yeni Zelandiya	87,2
17	Honq Konq	85,5
18	Yaponiya	85,3
19	Belçika	85,1
20	Tayvan	81,3
42	Estoniya	67,4
45	Rusiya	65,2
56	Litva	57,0
57	Türkiyə	56,8
69	Qazaxıstan	52,5
70	Latviya	51,1
72	Azərbaycan	50,1
86	Ermənistan	37,7
90	Ukrayna	37,0
97	Gürcüstan	35,2
114	İran	29,4
122	Qırğızıstan	26,9
125	Moldova	26,0
131	Tacikistan	22,9
140	Zimbabve	5,8

Mənbə: Institutional Investor, Country Credit Rating 2011

2.12. Qloballaşma İndeksi Reytingi

Ölkələrin qloballaşma prosesinə qoşulma səviyyəsini ölçmək məqsədilə istifadə olunan qloballaşma indeksi iki ayrı mənbə - KOF İsveçrə İqtisad İnstitutu (*KOF Swiss Economic Institute*) və Xarici Siyasət Jurnalı (*Foreign Policy Magazine*) tərəfindən hazırlanmışdır. Ancaq bunlar arasında ən əhatəlisi və məşhur olanı KOF İsveçrə İqtisad İnstitutu tərəfindən hazırlanan KOF Qloballaşma İndeksidir (*KOF Globalization Index*).

KOF Qloballaşma İndeksi qloballaşmanın iqtisadi, siyasi və sosial aspektlərini əhatə etməklə aşağıdakı 3 alt-indeksdən ibarətdir:

1. İqtisadi qloballaşma: uzaq məsafələrə əmtəə, kapital və xidmət axınları, habelə bazar mübadilələrini ifadə edən informasiya və davranışlarla xarakterizə olunur;
2. Siyasi qloballaşma: hökumət siyasətlərinin yayılması ilə xarakterizə olunur;
3. Sosial qloballaşma: ideyalar, məlumatlar, formalar və insanların yayılması ilə xarakterizə olunur.

KOF Qloballaşma İndeksi həm yekun qloballaşma indeksi, həm də onun alt-indeksləri olan iqtisadi qloballaşma, siyasi qloballaşma və sosial qloballaşma indeksləri üzrə ölkələrin reytingini müəyyən etməyə imkan verir. Bütün indekslər 1-100 bal arası sistemlə qiymətləndirilir. 100 bal ən yüksək qloballaşma, 1 bal isə ən zəif qloballaşma səviyyəsini ifadə edir.

208 ölkəni əhatə edən 2011 KOF Qloballaşma İndeksi üzrə Azərbaycanın reytingi Cədvəl 67-də təqdim edilmişdir. Cədvəldən görüldüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə 186 müstəqil ölkə arasında 82-ci sıradadır və keçmiş sovet respublikalarından Qırğızıstan, Ermənistan, Belarus, Tacikistan, Özbəkistandan və Türkmənistandan, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

Azərbaycanın KOF Qloballaşma İndeksi İnstitut tərəfindən 1970-ci ildən başlayaraq hesablanır və təhlillərimiz göstərir ki, 1991-ci ildən

bu günə Azərbaycan KOF Qloballaşma İndeksini demək olar ki, hər il yüksəldən ölkələr sırasındadır. Belə ki, Azərbaycanın KOF Qloballaşma İndeksi 1991-ci ildə 30,89 olduğu halda, hazırda 57,85-dir.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan 2011 KOF Qloballaşma İndeksinin iqtisadi qloballaşma alt-ideksi üzrə siyahıda 72-ci, sosial qloballaşma alt-ideksi üzrə 85-ci, siyasi qloballaşma alt-ideksi üzrə isə 128-ci ölkədir.

**Cədvəl 67. Azərbaycanın 2011 KOF Qloballaşma İndeksi üzrə
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si (1-186)	ÖLKƏLƏR	QLOBALLAŞMA İNDEKSİ (1-100)
1	Belçika	92,60
2	Avstriya	91,67
3	Niderland	91,17
4	İsveç	89,26
5	İsveçrə	88,98
6	Danimarka	88,96
7	Fransa	87,65
8	Macarıstan	87,62
9	Portuqaliya	87,28
10	İrlandiya	86,45
11	Finlandiya	86,43
12	Çexiya	86,33
13	Kanada	85,81
14	Lüksemburq	85,62
15	Slovakiya	85,30
16	Almaniya	85,10
17	İspaniya	84,71
18	Sinqapur	84,39
19	Norveç	83,23
20	Kipr	82,81
24	Estoniya	80,22
27	ABŞ	79,84
36	Litva	73,64
41	Latviya	70,32
52	Rusiya	65,92
53	Ukrayna	65,72
59	Türkiyə	64,05
63	Moldova	62,22
74	Gürcüstan	60,71
77	Qazaxıstan	59,69
82	Azərbaycan	57,85
86	Qırğızıstan	57,19
102	Ermənistan	53,61
118	Belarus	50,48
152	Tacikistan	42,33
153	Özbəkistan	41,07
159	Türkmənistan	38,14
160	İran	38,51
186	Myanmar	22,72

Mənbə: KOF Swiss Economic Institute, Index of Globalization 2011

III BÖLMƏ

BƏZİ MONETAR VƏ FİSKAL PARAMETRLƏR ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

3.1. Dövlət Borcu Reytingi

Cədvəl 68-də təqdim olduğu kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə dövlət borclarının ÜDM-dəki payı göstəricisi (4,6%) ilə 128 ölkə arasında 125-ci yerdədir. Bu Azərbaycanın qeyd olunan göstərici üzrə bütün keçmiş sovet republikalarından, həmçinin də bütün qonşu ölkələrdən daha yaxşı mövqedə olduğunu göstərir.

Cədvəl 68. 2010-cu ildə dövlət borclarının ÜDM-də payı göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	DÖVLƏT BORCLARININ ÜDM-DƏ PAYI (%)
	Dünya	59,3
1	Yaponiya	225,8
2	Seynt Kits və nevis	185,0
3	Livan	150,7
4	Zimbabve	149,0
5	Yunanıstan	144,0
6	İslandiya	123,8
7	Yamayka	123,2
8	İtaliya	118,1
9	Sinqapur	102,4
10	Belçika	98,6
11	İrlandiya	94,2
12	Sudan	94,2
13	Şri Lanka	86,7
14	Kanada	84,0
15	Fransa	83,5
16	Portuqaliya	83,2
17	Misir	80,5
18	Beliz	80,0
19	Almaniya	78,8
20	Nikaraqua	78,0
37	ABŞ	58,9
55	Türkiyə	48,1
58	Latviya	46,2
78	Ukrayna	38,4
80	Litva	38,2
99	Moldova	25,0
114	İran	16,2
116	Qazaxıstan	15,9
121	Rusiya	9,5
122	Özbəkistan	9,0
123	Estoniya	6,6
125	Azərbaycan	4,6
128	Liviya	3,3

Mənbə: EUROSTAT 2011 və CIA, The World Factbook, 2011

3.2. Xarici Borc Reytingi

Cədvəl 69-dan görüldüyü kimi, Azərbaycan xarici borclarının həcminə, yəni dövlət və özəl sektorun qeyri-rezidentlərə xarici valyuta ilə ödəməli olduğu borcların məcmusuna görə dünyanın 123-cü ölkəsidir. Belə ki, Azərbaycan 2010-cu ildə 3,2 milyard ABŞ dolları xarici borcu ilə bu göstərici üzrə Tacikistan istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından daha yaxşı mövqedədir.

**Cədvəl 69. 2010-cu ildə xarici borc göstəricisinə görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	XARİCİ BORC (\$)
1	ABŞ	13 980 000 000 000
2	Avropa İttifaqı	13 720 000 000 000
3	Birləşmiş Krallıq	8 981 000 000 000
4	Almaniya	4 713 000 000 000
5	Fransa	4 698 000 000 000
6	Yaponiya	2 441 000 000 000
7	İrlandiya	2 253 000 000 000
8	Norveç	2 232 000 000 000
9	İtaliya	2 223 000 000 000
10	İspaniya	2 166 000 000 000
11	Lüksemburq	1 892 000 000 000
12	Belçika	1 241 000 000 000
13	İsveçrə	1 200 000 000 000
14	Avstraliya	1 169 000 000 000
15	Kanada	1 009 000 000 000
16	İsveç	853 300 000 000
17	Avstriya	755 000 000 000
18	Honq Konq	750 800 000 000
19	Danimarka	559 500 000 000
20	Yunanıstan	532 900 000 000
22	Rusiya	480 200 000 000
27	Türkiyə	270 700 000 000
36	Ukrayna	97 500 000 000
37	Qazaxıstan	94 440 000 000
59	Latviya	37 280 000 000
65	Litva	27 600 000 000

66	Estoniya	25 130 000 000
67	Belarus	24 800 000 000
83	İran	12 840 000 000
104	Ermənistan	5 227 000 000
107	Türkmənistan	5 000 000 000
109	Moldova	4 618 000 000
114	Özbəkistan	4 236 000 000
118	Qırğızıstan	3 738 000 000
121	Gürcüstan	3 381 000 000
123	Azərbaycan	3 221 000 000
141	Taciksitan	1 997 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

3.3. Qızıl-valyuta ehtiyatları

Cədvəl 70-dən göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycan Mərkəzi Bankın sərəncamında olan 6,3 milyard ABŞ dolları məbləğində qızıl-valyuta ehtiyatları ilə dünyanın 66-cı ölkəsidir. Göründüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Belarus, Estoniya, Gürcüstan, Ermənistan, Moldova, Qırğızıstan və Tacikistandan öndədir.

Cədvəl 70. 2010-cu ildə qızıl-valyuta ehtiyatları göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	QIZIL-VALYUTA EHTİYATLARI (\$)
1	Çin	2 622 000 000 000
2	Yaponiya	1 096 000 000 000
3	Rusiya	483 100 000 000
4	Səudiyyə Ərəbistanı	456 200 000 000
5	Tayvan	387 200 000 000
6	Braziliya	290 000 000 000
7	Hindistan	284 100 000 000
8	Cənubi Koreya	274 600 000 000
9	Honq Konq	268 900 000 000
10	İsveçrə	236 600 000 000
11	Sinqapur	225 800 000 000
12	Tailand	176 100 000 000
13	Əlcəzair	150 100 000 000
14	Meksika	116 400 000 000
15	Liviya	107 300 000 000
16	Malaziya	106 500 000 000
17	Polşa	99 760 000 000
18	İndoneziya	96 210 000 000
19	Türkiyə	78 000 000 000
20	İran	75 060 000 000
35	Ukrayna	32 910 000 000
36	Qazaxıstan	32 440 000 000
56	Türkmənistan	10 810 000 000
58	Özbəkistan	10 500 000 000
64	Latviya	7 170 000 000
65	Litva	6 418 000 000
66	Azərbaycan	6 330 000 000
67	Belarus	5 755 000 000
87	Estoniya	3 641 000 000
95	Gürcüstan	2 350 000 000
98	Ermənistan	2 247 000 000
108	Moldova	1 710 000 000
109	Qırğızıstan	1 615 000 000
128	Tacikistan	303 000 000
137	Sao Tom və Prinsip	46 000 000

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

3.4. Cari Əməliyyatlar Hesabı Balansı Reytingi

Cədvəl 71-dən göründüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə tədiyyə balansının cari əməliyyatlar hesabı balansındakı 16 milyard ABŞ dollarına yaxın müsbət saldo ilə dünya ölkələri arasında 19-cu yerdədir və bu göstərici üzrə Rusiya istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikaları və qonşu ölkələrdən öndədir.

Cədvəl 71. 2010-cu ildə tədiyyə balansının cari əməliyyatlar hesabı balansını göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	CARİ ƏMƏLİYYATLAR HESABI BALANSI (\$)
1	Çin	272 500 000 000
2	Yaponiya	166 500 000 000
3	Almaniya	162 300 000 000
4	Rusiya	68 850 000 000
5	Norveç	60 230 000 000
6	Səudiyyə Ərəbistanı	52 030 000 000
7	İsveçrə	49 350 000 000
8	Niderland	46 690 000 000
9	Sinqapur	44 080 000 000
10	Tayvan	39 000 000 000
11	Küveyt	38 200 000 000
12	Cənubi Koreya	36 350 000 000
13	Malaziya	34 140 000 000
14	Nigeriya	27 770 000 000
15	Venesuela	22 070 000 000
16	İsveç	21 680 000 000
17	Qatar	20 110 000 000
18	Honq Konq	18 070 000 000
19	Azərbaycan	15 960 000 000
20	Liviya	15 530 000 000
24	İran	9 760 000 000
28	Qazaxıstan	6 993 000 000
32	Özbəkistan	5 588 000 000
39	Türkmənistan	3 081 000 000
43	Latviya	1 620 000 000
44	Litva	1 231 000 000
50	Ukrayna	603 000 000
55	Estoniya	265 000 000
91	Qırğızıstan	- 210 000 000

102	Tacikistan	- 330 000 000
120	Moldova	- 565 000 000
140	Ermənistan	- 1 138 000 000
147	Gürcüstan	- 1 404 000 000
145	Tunis	- 1 389 000 000
184	Türkiyə	- 38 820 000 000
191	ABŞ	- 561 000 000 000

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

3.5. Dövlət Büdcəsi Balansı Reytingi

Dövlət Büdcəsi Balansı üzrə ölkələrin reytingi Dünya İqtisadi Forumunun «Qlobal Rəabətliklik Hesabatı»ndan əldə etmək mümkündür. Hesabatın sonuncu nəşrində bu göstərici üzrə Azərbaycanın mövqeyi Cədvəl 72-də təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi Azərbaycan bu göstərici üzrə 142 ölkə arasında 3-cü sıradadır. Həmçinin Cədvəl məlumatları göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə bütün keçmiş sovet respublikalarından və qonşu ölkələrdən öndədir.

Cədvəl 72. Dövlət Büdcəsi Balansının ÜDM-də payı göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR	DÖVLƏT BÜDCƏSİ BALANSININ ÜDM-DƏ PAYI (%)
1	Timor-List	238,6
2	Küveyt	17,5
3	Azərbaycan	13,6
4	Qatar	11,4
5	Norveç	10,9
6	Bruneý	8,0
7	Anqola	7,9
8	Səudiyyə Ərəbistanı	7,7
9	Oman	7,5
10	Sinqapur	5,3
16	Qazaxıstan	1,5
19	İran	0,6
21	Estoniya	0,2
48	Moldova	-2,5
52	Türkiyə	-2,6
60	Tacikistan	-3,0
67	Rusiya	-3,6
87	Gürcüstan	-4,8
92	Ermənistan	-4,9
105	Ukrayna	-5,8
110	Qırğızıstan	-6,1
123	Litva	-7,6
127	Latviya	-7,9
142	İrlandiya	-32,2

Mənbə: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2011-2012

3.5. Vergitutma Reytingi

Ölkələrin vergitutma baxımından reytinginin müəyyən-
ləşdirilməsində ən etibarlı mənbələrdən biri Dünya Bankı tərəfindən
hər il nəşr edilən «Biznes Etmək Hesabatı» (*Doing Business Report*)
çərçivəsində tərtib olunan Vergitutma Reytingidir (*ranking of paying
taxes*).

Hesabatdakı Vergitutma Reytingi aşağıdakı üç əsas göstərici
əsasında təyin edilir:

1. Bir ildə vergi ödəmələrinin sayı (*Payments, number per year*):
Orta hesabla ölkədə orta ölçülü bir firmanın bir ildə vergi
ödəmələrinin sayını ifadə edir.
2. Bir ildə vergi ödəmələrinə sərf olunan saatlar (*Time, hours per
year*): Orta hesabla ölkədə orta ölçülü bir firmanın bir ildə vergi
ödəmələrinə sərf etdiyi saatları ifadə edir.
3. Məcmu vergi dərəcəsi (*Total tax rate, % of profit*): Orta hesabla
ölkədə orta ölçülü bir firmanın sosial müdafiə ayırmaları da daxil
olmaqla, ödədiyi bütün vergilərin mənfəətindəki payını ifadə edir.

Hesabatın 2012-ci il üzrə nəşrində göstərilən Azərbaycanın Vergi-
tutma Reytingi Cədvəl 73-də təqdim edilmişdir. Cədvəldən görüldüyü
kimi, Azərbaycan Vergitutma Reytinginə görə 183 ölkə arasında
81-ci yerdədir. Nəzərə almaq lazımdır ki, əvvəlki ilin hesabatında
Azərbaycanın tutduğu yer 103-cü yer olmuşdur.

Cədvəl 73-ün ətraflı təhlili göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə
Qazaxıstan, Gürcüstan, Estoniya, Litva və Latviya istisna olmaqla,
digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də Qazaxıstan,
Gürcüstan və Türkiyə istisna olmaqla, digər bütün qonşularından
öndədir.

Vergitutma Reytingini müəyyənləşdirən üç göstəricidən birincisi
olan bir ildə vergi ödəmələrinin sayına görə Azərbaycanın bəzi
ölkələrlə müqayisəsi Cədvəl 74-də təqdim edilmişdir. Görüldüyü

kimi, Azərbaycanda orta ölçülü bir firmanın bir ildə vergi ödəmələrinin sayı 18-dir və Azərbaycan bu göstərici üzrə Gürcüstan, Latviya, Qazaxıstan, Estoniya, Rusiya, Litva və Belarus istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də qonşu İrandan daha yaxşı mövqedədir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu göstərici Azərbaycanda 2008-ci ildə 37, 2009-2010-cu illərdə 22, 2011-ci ildə isə 18 olmuşdur.

Vergitutma Reytinginin ikinci göstəricisi olan bir ildə vergi ödəmələrinə sərf olunan vaxta görə Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi Cədvəl 75-də təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi, Azərbaycanda bu göstərici hazırda 225-dir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Moldova, Latviya, Rusiya, Gürcüstan, Ermənistan, Belarus və Ukraynadan, həmçinin də qonşu İrandan daha yaxşı mövqedədir. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycanda bu göstərici 2008-ci ildə 952, 2009-2010-cu illərdə 376, 2011-ci ildə isə 306 saat olmuşdur.

Vergitutma Reytinginin sonuncu göstəricisi olan məcmu vergi dərəcəsi üzrə Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi isə Cədvəl 76-da təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi, bu göstərici Azərbaycanda 40,0%-dir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə Gürcüstan, Qazaxıstan, Moldova və Latviya istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də qonşu İran və Türkiyədən daha yaxşı mövqedədir.

**Cədvəl 73. Vergitutma Reytinginə görə
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı mövqeyi**

SIRA N-si	ÖLKƏLƏR
1	Maldivlər
2	Qatar
3	Honq-Konq
4	Sinqapur
5	İrlandiya
6	Kiribati
7	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri
8	Kanada
9	Oman
10	Səudiyyə Ərəbistanı
13	Qazaxıstan
42	Gürcüstan
51	Estoniya
62	Litva
67	Latviya
79	Türkiyə
81	Azərbaycan
83	Moldova
105	Rusiya
126	İran
153	Ermənistan
156	Belarus
157	Özbəkistan
162	Qırğızıstan
168	Tacikistan
181	Ukrayna
183	Venesuela

Mənbə: World Bank, Doing Business 2012

Vergitutma Reytinginin sonuncu göstəricisi olan məcmu vergi dərəcəsi üzrə Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi isə Cədvəl 76-da təqdim edilmişdir. Cədvəldən görüldüyü kimi, Azərbaycanda bu göstərici 40,9%-dir. Cədvəl 76-nın məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə Gürcüstan, Qazaxıstan, Moldova, Latviya, Litva və Ermənistan istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də qonşu İran və Türkiyədən daha yaxşı mövqedədir.

**Cədvəl 74. Bir ildə vergi ödəmələrin sayı göstəricisi üzrə
Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi**

ÖLKƏLƏR	BİR İLDƏ VERGİ ÖDƏMƏLƏRİNİN SAYI
Qatar	3
İsveç	4
Norveç	4
Gürcüstan	4
Meksika	6
Fransa	7
Çin	7
Latviya	7
Qazaxıstan	7
Estoniya	8
Birləşmiş Krallıq	8
Kanada	8
Finlandiya	8
Çexiya	8
Argentina	9
Braziliya	9
Rusiya	9
Danimarka	10
Yunanıstan	10
Litva	11
Avstraliya	11
ABŞ	11
Almaniya	12
Macarıstan	13
Yaponiya	14
İtaliya	15
Türkiyə	15
Bolqarıstan	17
Azərbaycan	18
Belarus	18
İran	20
Ermənistan	34
Özbəkistan	41
Moldova	48
Qırğızıstan	52
Tacikistan	69
Ukrayna	135

Mənbə: World Bank, Doing Business 2012

**Cədvəl 75. Bir ildə vergi ödəmələrinə sərf olunan saatlar göstəricisi üzrə
Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi**

ÖLKƏLƏR	BİR İLDƏ VERGİ ÖDƏMƏLƏRİNƏ SƏRF OLUNAN SAATLAR
Maldivlər	0
Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	12
Qatar	36
Estoniya	85
Norveç	87
Finlandiya	93
Avstraliya	109
Birləşmiş Krallıq	110
İsveç	122
Kanada	131
Fransa	132
Danimarka	135
Litva	175
ABŞ	187
Qazaxıstan	188
Özbəkistan	205
Qırğızıstan	210
Almaniya	221
Türkiyə	223
Yunanıstan	224
Tacikistan	224
Azərbaycan	225
Moldova	228
Macarıstan	277
İtaliya	285
Latviya	290
Rusiya	290
Yaponiya	330
İran	344
Meksika	347
Gürcüstan	387
Çin	398
Argentina	415
Ermənistan	500
Bolqarıstan	500
Çexiya	557
Belarus	654
Ukrayna	657
Boliviya	1080
Braziliya	2600

Mənbə: World Bank, Doing Business 2012

**Cədvəl 76. Məcmu vergi dərəcəsi göstəricisi üzrə
Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi**

ÖLKƏLƏR	MƏCMU VERGİ DƏRƏCƏSİ <i>(Məcmu vergilərin mənfəətdəki payı, %)</i>
Timor List	0,2%
Maldivlər	9,3%
Makedoniya	9,7%
Namibiya	9,8%
Gürcüstan	16,5%
Danimarka	27,5%
Bolqarıstan	28,1%
Qazaxıstan	28,6%
Kanada	28,8%
Moldova	31,3%
Sierra Leon	32,1%
Birləşmiş Krallıq	37,3%
Latviya	37,9%
Azərbaycan	40,0%
Ermənistan	40,9%
Türkiyə	41,1%
Norveç	41,6%
Litva	43,9%
İran	44,4%
ABŞ	46,7%
Almaniya	46,7%
Rusiya	46,9%
Avstraliya	47,7%
Yaponiya	49,1%
Çexiya	49,1%
Macarıstan	52,4%
Meksika	52,7%
Mərkəzi Afrika Respublikası	54,6%
Ukrayna	57,1%
Estoniya	58,6%
Belarus	62,8%
Çin	63,5%
Fransa	65,7%
İtaliya	68,5%
Qırğızıstan	69,0%
Tacikistan	84,5%
Özbəkistan	97,5%
Argentina	108,2%
Komoros	217,9%
Konqo Demokratik Respublikası	339,7%

Mənbə: World Bank, Doing Business 2012

MƏNBƏLƏR

1. <http://www.azstat.org/>, Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi, «*Azərbaycan Rəqəmlərdə*».
2. <http://www.un.org/>, UN Department of Economic and Social Affairs Population Division, «*World Population Prospects*».
3. <http://www.imf.org/>, International Monetary Fund, «*World Economic Outlook Database*».
4. <http://www.worldbank.org/>, The World Bank, «*World Development Indicators Database*».
5. <https://www.cia.gov/>, CIA, «*The World Factbook*».
6. <http://www.weforum.org/>, World Economic Forum, «*The Global Competitiveness Report*».
7. <http://www.doingbusiness.org/>, The World Bank, «*Doing Business Report*».
8. <http://www.heritage.org/>, Heritage Foundation, «*Index of Economic Freedom*».
9. <http://www.undp.org/>, UNDP, «*Human Development Report*».
10. <http://www.eiu.com/>, The Economist Intelligence Unit, «*Quality of Life Index*».
11. <http://www.mercer.com/>, Mercer, «*Cost of Living Survey*».
12. <http://www.world-governance.org/>, Forum for a new World Governance, «*World Governance Index*».
13. <http://www.transparency.org/>, Transparency International, «*Corruption Perceptions Index*».
14. <http://www.swfinstitute.org/>, SWFI, «*The Linaburg-Maduell Transparency Index*».
15. <http://www.standardandpoors.com/>, Standard & Poor's, «*Sovereign Ratings*».

16. <http://www.fitchratings.com/>, Fitch, «**Sovereign Ratings**».
17. <http://www.moodys.com/>, Moody's, «**Sovereign Ratings**».
18. <http://www.institutionalinvestor.com/>, Institutional Investor, «**Country Credit Rating**».
19. <http://globalization.kof.ethz.ch/>, KOF Swiss Economic Institute, «**KOF Globalization Index**».
20. <http://ec.europa.eu/>, Eurostat .

№	Təşkilatın adı	Yaranma tarixi	Nəşrin və məlumat bazasının adı	İnternet ünvanı
1	Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi	 1920	Azərbaycan Rəqəmlərdə	http://www.azstat.org
2	BMT İqtisadi və Sosial İşlər Departamentinin Əhali Artımı şöbəsi (UN Department of Economic and Social Affairs Population Division)	 1945	Dünya əhali artımının perspektivləri (World Population Prospects)	http://www.un.org
3	BMT-nin İnkişaf Proqramı (United Nations Development Programme - UNDP)	 1965	İnsan İnkişafı Hesabatı (Human Development Report)	http://www.undp.org
4	Beynəlxalq Valyuta Fondu - BMT-nin ixtisaslaşmış təsisatı (International Monetary Fund)	 1945	Dünyanın iqtisadi perspektivləri üzrə məlumat bazası (World Economic Outlook Database)	http://www.imf.org
	Dünya Bankı - İnkişaf etməkdə olan ölkələri texniki və maliyyə yardımını göstərən beynəlxalq maliyyə təşkilatı (The World Bank)	 1945	Dünyanın inkişafı göstəricilərinin məlumat bazası (World Development Indicators Database)	http://www.worldbank.org
			Biznesin Aparılması Hesabatı (Doing Business Report)	http://www.doingbusiness.org

6	ABŞ-n Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsi (<i>U.S. Central Intelligence Agency</i>)	 1947	Faktlar üzrə dünya kitabı (<i>The World Factbook</i>)	https://www.cia.gov
7	Dünya İqtisadi Forumu - Dünyanın mühüm problemlərinin müzakirəsi üçün təşkil edilmiş İsves (Davos) qeyri-hökumət (beynəlxalq status qazanmış) təşkilatı (<i>World Economic Forum</i>)	 1971	Qlobal rəqabət-qabiliyyətlik hesabatı (<i>The Global Competitiveness Report</i>)	http://www.weforum.org
8	«İrs» fondu. ABŞ-ın Strateji Tədqiqatlar İnstitutu (<i>Heritage Foundation</i>)	 1973	İqtisadi azadlıq indeksi (<i>Index of Economic Freedom</i>)	http://www.heritage.org
9	İngiltrənin «Ekonomist» jurnalının analitik bölməsi (<i>Tiraj 1 milyondan çox</i>) (<i>The Economist Intelligence Unit</i>)	 The Economist Intelligence Unit 1843	Həyat keyfiyyəti indeksi Quality of Life Index	http://www.eiu.com
10	«Merser» - İnsan resursları və maliyyə xidmətləri üzrə konsaltinq kompaniyası (19 min işçi, 42 ölkədə filial) (<i>Mercer</i>)	 1975	Həyat Bahallığı Reytingi (<i>Cost of Living Survey</i>)	http://www.mercer.com

11	Yeni dünya idarəetməsi forumu (<i>Forum for a new World Governance</i>)	 Forum for a new World Governance	Dünya idarəetmə indeksi (<i>World Governance Index</i>)	http://www.world-governance.org
12	«Beynəlxalq şəffaflıq» təşkilatı - Korrupsiya ilə mübarizə və onun dünya üzrə səviyyəsini tədqiq edən beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatı - (<i>Berlin Transparency International</i>)	 TRANSPARENCY INTERNATIONAL 1993	Korrupsiyanı qavrama indeksi (<i>Corruption Perceptions Index</i>)	http://www.transparency.org
13	İsveçrə Suveren Zənginlik Fondu İnstitutu (<i>The Sovereign Wealth Fund Institute - SWFI</i>)	 SWF Institute	Müstəqil Fondların Linaburg - Maduell Şəffaflıq İndeksi (<i>The Linaburg - Maduell Transparency Index</i>)	http://www.swfinstitute.org
14	Maliyyə bazarında analitik tədqiqatlar aparan kompaniya (ABŞ) (<i>Standard & Poor's - S&P</i>)	 STANDARD & POOR'S 1860	Kredit reytingi (<i>Sovereign Ratings</i>)	http://www.standardandpoors.com
15	Xəzz üçün həll MMC - Reyting təşkilatı olaraq təsis edilən beynəlxalq korporasiya (ABŞ) (<i>Fitch Ratings LTD</i>)	 Fitch Ratings 1913	Kredit reytingi (<i>Sovereign Ratings</i>)	http://www.fitchratings.com
16	Con Mudus (1868-1958) tərəfindən təsis edilən özəl şirkət. Kredit reytingləri verir, risklər üzrə tədqiqat və təhlillər aparır (26 ölkədə 4500 ekspert, büdcə 2 milyard \$) (ABŞ) (<i>Moody's</i>)	 Moody's 1900	Kredit reytingi (<i>Sovereign Ratings</i>)	http://www.moody.com

17	«Institutional Investor» şirkəti - Biznes aləmini beynəlxalq maliyyə üzrə müxtəlif nəşrlərlə təmin edir, müstəqil borcların ödənilməsi ehtimalı ilə bağlı ölkə kredit reytingi verir. (<i>Institutional Investor</i>)		İnstitutional Investor Ölkə Kredit (<i>Reytingi Country Credit Rating</i>)	http://www.institutionalinvestor.com
18	İsveçrə İqtisad İnstitutu (<i>KOF Swiss Economic Institute</i>)		Qloballaşma İndeksi (<i>KOF Globalization Index</i>)	http://globalization.kof.ethz.ch
19	Avropa İttifaqının statistik xidməti (<i>Luksenburg</i>) (<i>Eurostat</i>)	 1953	Dövlət Borcu Reytingi (<i>Database</i>)	http://ec.europa.eu

AKRONİMLƏR

- AI - Avropa İttifaqı.
ABŞ - Amerika Birləşmiş Ştatları.
DB - Dünya Bankı.
BMT - Birləşmiş Millətlər Təşkilatı.
MDB - Müstəqil Dövlətlər Birliyi.
SSRİ - Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı.
BVF - Beynəlxalq Valyuta Fondu.
İKT - İslam Konfransı Təşkilatı.
RF - Rusiya Federasiyası.
ÜDM - Ümum Daxili Məhsul.

**Гаджизаде Эльшан Махмуд оглы
Багирзаде Эльшан Расул оглы**

РЕЙТИНГ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЭКОНОМИКИ В МИРЕ

Аннотация

18 октября 2011 года исполняется 20 лет со дня обретения современным Азербайджаном государственной независимости. В течение этого периода достижения во всех сферах жизни, и особенно в социально-экономической, превратились в решающий фактор, определяющий позиции Азербайджана в мире. В материалах книги «Рейтинг Азербайджанской экономики в мире» представлены ведущие глобальные отчеты рейтинговых организаций, а также ссылки на национальные статистические источники Азербайджана, которые в течение последних 20 лет определяют свою позицию среди стран мира по основным количественным и качественным показателям.

Книга состоит из трех разделов. В первом разделе, который называется «Мировой рейтинг азербайджанской экономики по основным количественным показателям», собраны показатели численности населения, производства ВВП, ВВП на душу населения, рейтинг Азербайджана по параметрам экспорта и импорта в мире, а также в Европе, СНГ, исламском мире, среди тюркоязычных стран и стран Южного Кавказа. В данном разделе также нашел свое отражение рейтинг страны на нефтегазовом рынке мира с учетом значения энергетического сектора в экономике Азербайджана.

Во втором разделе, называемом «Мировой рейтинг азербайджанской экономики по основным качественным показателям», представлен рейтинг азербайджанской экономики в мире по различным качественным параметрам, охватывающим такие сферы, как конкуренция, бизнес-среда, уровень жизни, распределение прибыли, управление и т.д.

В третьем разделе книги, называемом «Мировой рейтинг азербайджанской экономики по различным монетарным и фискальным параметрам», даны индикаторы, отражающие рейтинг азербайджанской экономики в мире по различным параметрам, охватывающим такие сферы, как бюджет, налоги, золотовалютные запасы и т.д.

В книге, подготовленной на основе статистического группирования данных, имеется 76 таблиц, представлено множество иллюстративных материалов, указаны электронные адреса всех источников информации и раскрыты значения наиболее часто используемых акронимов.

Книга в некотором роде уникальна, поскольку является, по сути, первым современным изданием в этой области в Азербайджане и предназначена в первую очередь для использования в научно-исследовательских и образовательных сферах в качестве источника статистической информации, однако без сомнения она привлечет внимание и более широкой аудитории.

Издание будет выходить ежегодно, в преддверии Дня государственной независимости Азербайджанской Республики на основе новых материалов.

Заранее выражаем благодарность читателям, которые захотят высказать свои замечания и предложения (*elshan@hajizadeh.co*, *e.bagirzade@aseu.az*) в целях совершенствования будущих изданий.

Hacizadeh Elshan Mahmud oğlu
Baqirzadeh Elshan Rasul oğlu

WORLD RANKING OF AZERBAIJAN'S ECONOMY

Abstract

October 18, 2011 marks the 20th anniversary of the modern Azerbaijan gained its independence. During this period the achievements in all spheres of life, and especially in the socio-economic, have become the decisive factor in determining the position of Azerbaijan in the World.

In the book "World Ranking of Azerbaijan's Economy", published first in a series of annual publications, represented the leading global reports rating organizations, as well as links to national statistical sources in Azerbaijan, which during the past 20 years determined its position among the world's major quantitative and qualitative indicators.

The book is divided into three sections. In the first section, titled "World ranking of Azerbaijan's economy on the main quantitative indicators" collected population figures, the GDP, GDP per capita, ranking the parameters of Azerbaijan Export and import in the world, as well as in Europe, the CIS, the Islamic world, among the Turkic-speaking countries and the Southern Caucasus. This section also reflected the country's rating on oil and gas market in the world, taking into account the values of the energy sector in the economy of Azerbaijan.

In the second section, called "World ranking of Azerbaijan's economy on the main quality indicators", submitted ratings Azerbaijani economy in the world on various quality parameters, covering areas

such as competition, business environment, standard of living, profit distribution, management, etc.

In the third section of the book is called "World ranking of Azerbaijan's economy on various monetary and fiscal parameters" are indicators that reflect the rating of the Azerbaijani economy in the world on various parameters, covering areas such as budget, taxes, foreign exchange reserves, etc.

In the book, prepared on the basis of statistical data grouping, there are 76 tables that are a lot of illustrative materials, e-mail addresses are all sources of information disclosed and the values of the most frequently used acronyms.

The book is somewhat unique because it is essentially the first modern edition in this field in Azerbaijan and is intended primarily for use in research and educational fields as a source of statistical information, but no doubt it will attract attention and a wider audience. The edition will be published annually on the basis of new materials.

Every year, this book will be presented to the readers before the Day of State Independence of Azerbaijan Republic.

In advance thank the readers who want to express their comments and suggestions (*elshan@hajizadeh.co*, *e.bagirzade @ aseu.az*) in order to improve future editions.

Elşən Mahmud oğlu HACIZADƏ
Elşən Rəsul oğlu BAĞIRZADƏ

AZƏRBAYCAN
İQTİSADİYYATININ
DÜNYADAKI REYTINGİ

Kompyuter tərtibatçısı:
Zamin Əliyev

Korrektor:
Aysel Əliyeva

Çapa imzalanmışdır 20.10.2011.
Formatı 60x84 1/16 Şərti çap vərəqi 8.
Sayı 500.

“Bəxtiyar-4” istehsalat-kommersiya firmasının mətbəəsində
çap edilmişdir